

1.1.4.4. Temeljna organizacija prostora i namjena površina

1.1.4.4.1. Temeljna postojeća organizacija prostora

Pod pojmom temeljne postojeće organizacije prostora Općine podrazumijevamo određenje pojedinih općinskih prostora u okviru kojih se odvijaju osobiti socio-ekonomski i fizionomsko-morfološki procesi svojstvenog karaktera. U tome smislu, prije svega, treba reći da Općinu tvore 4 naselja i 4 katastarske općine:

<u>KATASTARSKA OPĆINA</u>	<u>KM²</u>
K.O. Duba	10,35
K.O. Donja Vručica	13,16
K.O. Gornja Vručica	6,91
K.O. Trpanj	5,28
UKUPNO OPĆINA	35,70

Kao posljedica geografskih i povijesnih datosti, prostor Općine Trpanj u svojoj osnovi organiziran je oko dva prostorna razvojna žarišta. Možemo reći da su to:

- 1/ **Priobalni dio Općine**
predio trpanjske rivijere i
- 2/ **Unutrašnji dio Općine**
predio doline duž ceste L-69002 s naseljima Gornja i Donja Vručica i njihovim izlaskom na more u uvali Divna te
predio naselja Duba na kraju ceste L-69002.

Ad 1/ Priobalni dio Općine

Priobalni dio Općine Trpanj, oko naselja Trpanj, koji je orijentiran sjeverno prema Neretvanskom kanalu, možemo podijeliti na dva svojstvena dijela. Ta dva dijela bila bi:

rivijera Trpanj koja je prema svim pokazateljima demografskih kretanja razmjerno najprivlačniji dio Općine Trpanj. Prostire se približno od uvale Luka do uvale Belečica. Morska obala je pristupačna i dobro prometno *otvorena*. Središnje naselje je naselje Trpanj. Trpanj se razvija oko Trpanjskog polja oko uvale Luka i predjela Dekovići te na potezu od Trpnja preko predjela «vila» do uvale Belečica.

dolina Prosik unutrašnji je dio Općine Trpanj, ali s naseljem Trpanj tvori nerazdvojnu funkcionalnu cjelinu, kojom se pristupa državnom cestom D-415 do naselja Trpanj.

Ad 2/ Unutrašnji dio Općine

Unutrašnji dio Općine obuhvaća naselja Gornja i Donja Vručica te naselje Dubu. Taj prostor možemo podijeliti na dva dijela:

dolinu naselja Gornje i Donje Vručice kojom prolazi lokalna cesta L-69002, te završava izlaskom na more u uvali Divna. I naselje Gornja Vručica i naselje Donja Vručica razvijaju se oko svojih tradicijskih jezgara. Oba naselja još ne pokazuju otvoreni tip izgradnje, te

izdvojeno područje naselja Duba Pelješka sa lukom Dube.

Za razliku od naselja Trpanj, koje se kako tako razvija, Gornja i Donja Vručica te Duba Pelješka spadaju u zone niskog intenziteta izgradnje, ali jako neracionalnog korištenja prostora u zoni naselja Duba..

Opisano su dva dijela jedne općinske cjeline, jedan dio Općine s potencijalom turističkog gospodarstva, drugi dio Općine orijentiran poljodjelstvu i preradi poljodjelskih plodova također s mogućnošću da se i on turistički afirmira. Ova raznolikost može biti samo korisna za cjelokupnost razvoja ove male Općine. Preduvjet svega su (nažalost) dobre komunikacije, koje će Općinu približiti (vremenski ali i udobnošću) središtu Države, tada će komparativne prednosti ovoga kraja, ljepote prirode i krajolika (još sačuvanog) i kvaliteta njegovih poljodjelskih proizvoda doći do punog izražaja. Do tada treba preživjeti.

1.1.4.4.2. Temeljna postojeća namjena površina

Pretežito stambene površine naselja

U ovu kategoriju namjene prostora ulaze površine planirane za izgradnju naselja i svih izdvojenih dijelova naselja – zaselaka - kojih u ovom, u biti pretežito poljodjelskom kraju, ima nekoliko. Ove površine ukupno zauzimaju prema važećem prostornom planu veliku površinu od ukupno 333,18 ha s time da je udio izgrađenih površina građevinskog područja naselja svega 53,88 ha, ili samo 16,17%.

Kao što je to već navedeno, u prostoru rivijere Trpnja izgradnja se danas razvija duž obalne linije u gotovo završenom procesu napuštanja tradicijskih ruralnih struktura izvornih naselja u unutrašnjosti Gornje i Donje Vrućice i zaselaka Ženjevka i Veli Vrh..

U području Gornje i Donje Vrućice uz nekoliko zaselaka izgradnja je razmjerno koncentrirana okolo tradicijskih jezgri navedenih naselja. Nešto je drugačija situacija uz naselje Dubu, koje se započelo širiti prema obalnoj liniji i luci Dube na dosta stihijski način, izgradnjom na zatečenoj parcelaciji.

U okviru ovoga prostora Općine još se nije oblikovao linearan način izgradnje duž ceste što je u svakom slučaju pozitivno za izgled krajolika, ali ukazuje na zaostalost i ekonomsku nemoć kraja.

Najveće površine namijenjene izgradnji naselja zauzima općinsko središte, naselje Trpanj.

Površine namijenjene gospodarskim djelatnostima

Danas u Općini nema površina namijenjenih gospodarstvu koje bi se sustavno i planski izgrađivale. Nema niti većih gospodarskih sadržaja koji bi zahtijevali smještaj u posebne gospodarske zone. Tek u naselju Trpanj postoji mani staklarski pogon.

Površine namijenjene turizmu

U Općini danas nema niti gospodarskih površina namijenjenih turizmu. Turistička ponuda rivijere Trpnja odvija se u okviru hotela «Faraon», privatnih pansiona i apartmana bez neke jasne prostorne određenosti, u okviru navedenih naselja. Isti, nešto jače izražen proces odvija se i okolo uvale Divna. Dakle, svi turistički sadržaji smješteni su u okviru površina namijenjenih pretežito stambenoj namjeni, odnosno u okviru građevinskih površina naselja.

Ostale planirane površine

Izvan navedene tri temeljne kategorije namjene površina, praktično nema površina drugih namjena. Ipak, treba navest dva infrastrukturna objekta čije su građevine u krajobrazu Općine izrazito uočljive:

Šumske površine, vode i poljoprivredna tla

Veliku većinu prostora Općine zauzimaju šumske površine, makija i garizi, a nešto manju poljoprivredna tla. Dio zauzimaju i kamenjari, strme i litice osobito u zapadnom brdovitom dijelu Općine gdje se padine Sv. Ilije s kota od preko 1000 mnv. strmo obrušavaju prema obali u potezu od uvale Divna prema Lovištu. Na područjima izrazitih reljefnih razlika prisutni su i tokovi bujica.

Šume i šumske površine

U Općini Trpanj šume, i šumska zemljišta zauzimaju 2384,33 ha od toga na šume osnovne namjene otpada 1292,6 ha. Šume osnovne namjene pripadaju dvjema gospodarskim jedinicama i to GJ „Nakovana“ koja zauzima zapadni dio Općine, a GJ „Kuna“ zauzima istočni dio Općine Trpanj. Gospodarskim šumama upravljaju Hrvatske šume - šumarija Dubrovnik (tablica 1-23)

TABLICA 1-23

	GJ "Nakovana"	GJ "Kuna"	gospodarske	zaštitne	ostala šum zem
makija	18,67	392,91			
garig	7,3	115,14			
šume crnog bora		28,24			
zaštitne šume crnog bora	76,11				
zaštitna makija	500				
neobraslo proizvodno tlo		40,71			
zaštitno neobraslo proizvodno tlo	94,71				
neploidno	19,7	8,81			
	716,49	585,81	439,82	576,11	286,37
	1302,30		1015,93		286,37

Na razvoj biljnog pokrova poluotoka utjecali su prirodni čimbenici, geološka građa, klima, reljef, tlo kao i djelovanje čovjeka, a većoj površini zastupljene su degradirane šume makije te kamenjarski pašnjaci.

Šume su većom površinom u privatnom vlasništvu. Do danas nisu detaljno snimljene niti je za njih izrađena Šumsko gospodarska osnova.

Za šume u državnom vlasništvu kojima gospodari J.P. Hrvatske šume, Šumarija Dubrovnik, izrađena je 1998. g. Šumsko gospodarska osnova. Osnovu je izradila tvrtka "Mirta" – Sesvete iz Zagreba. Iz Osnove je vidljivo da su šume na području Općine Trpanj obuhvaćene gospodarskim jedinicama *G. Nakovanj, Kuna* i *Zagorje*.

Zimzelene šume i makija crnike s mirtom (As. Myrto-Quercetum ilicis Trnajstić 1985. g.) razvijena je na sjevernim padinama litoralnog pojasa. Uglavnom je u stadiju makije, a samo na nepristupačnim mjestima pridolazi u obliku šume. Prestankom korištenja drva za ogrjev te listinca posljednjih desetaka godina makija i garig prerastaju u teško prohodnu i gustu makiju u kojoj dominira crnika, zelenika, tršlja, kozja krv te mnogobrojne i različite vrste u prizemnom sloju rašća i flora koja prirodno pridolazi u ovoj šumskoj zajednici.

Šuma i makija crnike i crnog jasena (as. Fraxino – orni- Quercetum ilicis H-ić.1958. g.). Rjeđe je nalazimo i to samo na padinama sjeverne ekspozicije na nadmorskim visinama iznad 300m. U odnosu na ostale šumske zajednice zauzima vrlo male površine. Indikator je za nešto hladniju i vlažniju mikroklimu u središnjem sjeverozapadnom dijelu Općine.

Mješovite šume, makije i crnog graba (as. Ostrio-Quercetum ilicis Trinajstić 1974.g.) Zastupljena je na vrlo malim površinama na sjevernim padinama i u depresijama na višim dijelovima područja Općine. U ovoj zajednici osim hrasta crnike zastupljen je crni grab, crni jasen, maklen i dr.

Na kamenjaru razvijena je zajednica **kadulje i kovilja** (as. Stipo–Salvietum officinalis H.-ić 1956. g.), koja predstavlja ekstremni krajni stadij na tipičnim kamenjarskim površinama. Kao trajna zajednica održava se pod utjecajem paše i na terenima izloženim jakim udarima bure. Prestankom paše postupno je zarašćuju elementi šumske vegetacije.

Šume na kršu imaju veliku vrijednost ne toliko za produkciju drvne mase, nego zbog općeg povoljnog djelovanja šume na zaštitu i konzerviranju tla, na ublažavanju klimatskih ekstrema, na osiguranju vlažnosti zraka, na zadržavanju oborinskih voda i dr. Šume utječu i na stabilnost ostalih biljnih zajednica.

U izrađenoj šumsko gospodarskoj osnovi obrađene su samo državne šume. Smatra se da je trebalo obuhvatiti i obraditi sve šumske površine, pa time uključiti i obraditi i privatne šume.

U gospodarenju ovim šumama šumsko-gospodarskim osnovama predlaže se, uz obvezatnu protupožarnu zaštitu, prirodna progresija u razdoblju od 10 godina, a nakon toga se tek trebaju provoditi mjere prorede i uzgoja.

SLIKA 1-1: PRIKAZ GOSPODARSKIH I PRIVATNIH ŠUMA U OPĆINI TRPANJ

Izvor: Hrvatske šume, Uprava šuma – područnica Split, Odjel za uređivanje šuma

Pašnjaci zauzimaju čak 27,32%. Preostale površine obuhvaćaju poljodjelske kulture vinograda (1,80%), voćnjaka (4,88%) i oranica (1,53%).

Vode

Na području Općine nema značajnijih stalnih vodotoka, ali zato ima značajnijih bujičnih tokova. Najznačajniji bujični tok teče dolinom Prosik i on se djelomično regulira. Rađeni su protuerozijski radovi: u donjem dijelu izgradnjom kinete, a u gornjem toku izgrađeno je nekoliko retencijskih pregrada. Uređenje će se nastaviti prema potrebi.

Značajan bujični tok prolazu planiranom turističkom zonom u uvali Divna, pa će ga biti potrebno regulirati prilikom planiranja i izgradnje turističke zone «Divna».

Značajan bujični tok spušta se s visova Sv. Ilije i kroz Dubu Pelješku utiče dalje u more. I taj se tok ovim Planom predlaže za regulaciju.

Ukoliko se ukaže potreba za zaštitom eventualno ugroženih poljoprivrednih površina ili objekata ugroženih djelovanjem bujica, zaštita se može osigurati intervencijama i radovima na slivu: regulacijski radovi, izgradnja pregrada za zaustavljanje nanosa, čišćenje nanosa, pošumljivanja i dr.

Na području Općine postoji i jedna depresija Blace zapadno od naselja Duba Pelješka. To je depresija u zemljištu gdje se formira lokva od oborinskih voda, a koju bi trebalo očistiti, urediti i koju ovaj Plan zadržava u njenoj funkciji, tim više što u nenoj zoni postoji izvor bočate vode.

Tlo i bonitetno vrednovanje tla

Za potrebe izrade ovoga Plana, posebnom studijom: „Bonitetno vrednovanje zemljišta za prostorno planiranje na području općine Trpanj“ (doc.dr.sc. Stjepan Husnjak, Agronomski fakultet, Zagreb, 2006.) izvršeno je bonitetno vrednovanje zemljišta. Izrađene su pedološka i bonitetna karta u mjerilu 1:25000, a obje su prikazane umanjene u ovom tekstu na slikama 1-2 i 1-3.

Bonitetno vrednovanje zemljišta, zajedno s prikazom površina gospodarskih šuma, šumskog i ostalog poljoprivrednog zemljišta te zajedno s planiranim građevinskim područjima, prikazano je na kartografskom prikazu br. 1: „Korištenje i namjena površina“ u mjerilu 1:25000. Na kartografskom prikazu prikazane su razgraničene kategorije tala prema *Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova* (N.N. 106/98) i to kao:

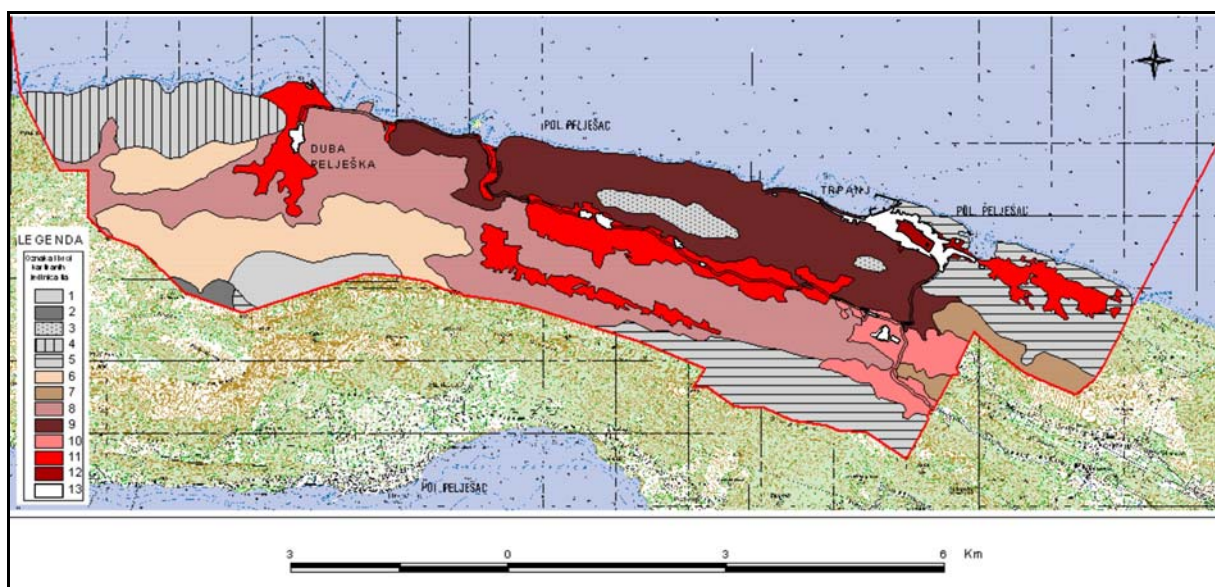
- P1 – osobito vrijedna obradiva tl (P1/P2)a,
- P2 – vrijedna obradiva tla (P2/P3),
- P3 – ostala obradiva tla (P3/P2), te
- PŠ – ostala tla, šume i šumska zemljišta.

Za izradu pedološke karte općine Trpanj, korišteni su postojeći podaci iz arhive Agronomskog fakulteta iz Zagreba. Od postojećih podataka korištena je jedna sekcija Osnovne pedološke karate Republike Hrvatske mjerila 1:50.000 u rukopisnom obliku i to sekcija *Korčula 2* s pripadajućim tumačem karte. Pored toga, korištene su topografske karte mjerila 1:25.000 te geološke karte. Na temelju navedenih podataka, na podlozi topografske karte mjerila 1:25.000, izrađena je kompilacijska pedološka karta istog mjerila, 1:25.000.

Procjena boniteta zemljišta i izdvajanje u klase izvršeno je prema *Kovačeviću (1983) i Kovačeviću i dr. (1987)*, a izdvajanje tala u prostorne kategorije mogućeg korištenja zemljišta, izvršeno je prema *Zakonu o prostornom uređenju i Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova*.

Na ovom području splet pedogenetskih čimbenika i procesa, rezultirao je manjim brojem tipova tala, koji spadaju u razdjele automorfni i hidromorfni tala. Na temelju pedološke karte, koja je prikazana na slici 1-1 utvrđeno je javljanje 5 tipova tala (tablica 1-24)

SLIKA 1-2: PEDOLOŠKA KARTA OPĆINE TRPANJ

Izvor: Studija: „Bonitetno vrednovanje zemljišta za prostorno planiranje na području općine Trpanj“

TABLICA 1-24: POPIS SISTEMSKIH JEDINICA TLA NA PODRUČJU OPĆINE TRPANJ

Tip	Podtip	Varijetet	Forma
Automorfna tla			
KAMENJAR (LITOSOL)	- na vapnencu - na dolomitu		
RENDZINA	- na dolomitu plitka	- nekarbonatna	- ilovasta - glinasta
VAPNENAČKO DOLOMITNA CRNICA (KALKOMELANOSOL)	- organomineralna - ocrveničena - posmeđena	- litična - skeletna	- ilovasta - glinasta
SMEĐE TLO NA VAPNENCU I DOLOMITU (KALKOKAMBISOL)	- tipično	- plitko - srednje duboko - duboko	- ilovasto - glinasto -skeletoidno i skeletno
RIGOSOL	- tla njiva - tla vinograda - tla voćnjaka - tla maslinika	- ne terasirana tla - tla terasa	

Izvor: Studija: „Bonitetno vrednovanje zemljišta za prostorno planiranje na području općine Trpanj“

Ukupno je utvrđeno, dakle, 5 tipova tala sa 11 podtipa, te više varijeteta i formi. Navedene sistematske jedinice tla ne dolaze zasebno, već se u kartiranim jedinicama tla javljaju kao složene zemljišne kombinacije. Osnovne značajke sistematskih jedinica tla koje su korištene u okviru bonitetnog vrednovanja zemljišta utvrđene su na temelju podataka i analitičkih rezultata za morfološka, fizikalna i kemijska svojstva tla prema pedološkim profilima a koja su detaljno prikazana u korištenom tumaču ranije navedenih pedoloških karata.

Za svaku kartiranu jedinicu naveden je sastav sistematskih jedinica tla te njihova postotna zastupljenost, kao i ukupna površina. Pored toga, prikazane su i osnovne značajke tla, i to samo one najvažnije koje su korištene u okviru procjene kvalitete zemljišta za izradu bonitetne karte za prostorno planiranje, pri čemu dio tih korištenih značajki nije ovdje naveden.

Daljnjom obradom kartiranih jedinica tla te njihovih površina i pojedinih značajki, utvrđeno je da najveću površinu zauzima kartirana jedinica broj 8, koja zauzima čak 863 ha, a predstavlja pretežno smeđe tlo na vapnencu i dolomitu plitko i srednje duboko te crnicu vapnenačko dolomitnu (tablica 1-25).

Veliku površinu zauzima također i kartirana jedinica broj 9, koja zauzima 604 ha a predstavlja pretežno smeđe plitko tlo na vapnencu te crnicu vapnenačko dolomitnu. Najmanju površinu zauzima kartirana jedinica broj 12 koja zauzima svega 16 ha a predstavlja pretežno rigolana tla polja iz koluvija duboka, kao i rigolana tla polja iz koluvija skeletoidna.

Na velikom dijelu istraživanog područja dominiraju tereni s umjereno strmim padinama, uglavnom sa nagibom pretežno 16-30% ili i 8-30 %. Na manjem dijelu terena nalaze se vrlo strme padine s nagibom preko 30%, te ravan teren do blage padine s nagibom 0-3%, koji se nalazi uglavnom samo u poljima. Od matičnih supstrata, dominantno su zastupljeni vapnenci i dolomiti, koji su različite starosti. Na manjem dijelu područja nalaze se i koluvijalni supstrati pretežno ilovastog teksturnog sastava mjestimično skeletoidni ili skeletni. Stjenovitost je izražena na ovome području tako da varira od 25 do 90% kod kartiranih jedinica tla broj 1 do 3 ; 25-50% kod kartiranih jedinica broj 2, 4, 5 i 6. Kod kartiranih jedinica 7, 8 i 9 varira od 10-50%, dok je kod kartiranih jedinica 10, 11 i 12 uglavnom manja od 10%. Tekstura površinskog sloja tla je uglavnom glinasto ilovasta do glinasta. Međutim, kod nekih kartiranih jedinica prisutan je i značajan sadržaj skeleta tako da tekstura može biti skeletoidna ili skeletna.

TABLICA 1-25. LEGENDA PEDOLOŠKE KARTE I ZNAČAJKE KARTIRANIH JEDINICA TLA NA PODRUČJU OPĆINE TRPANJ

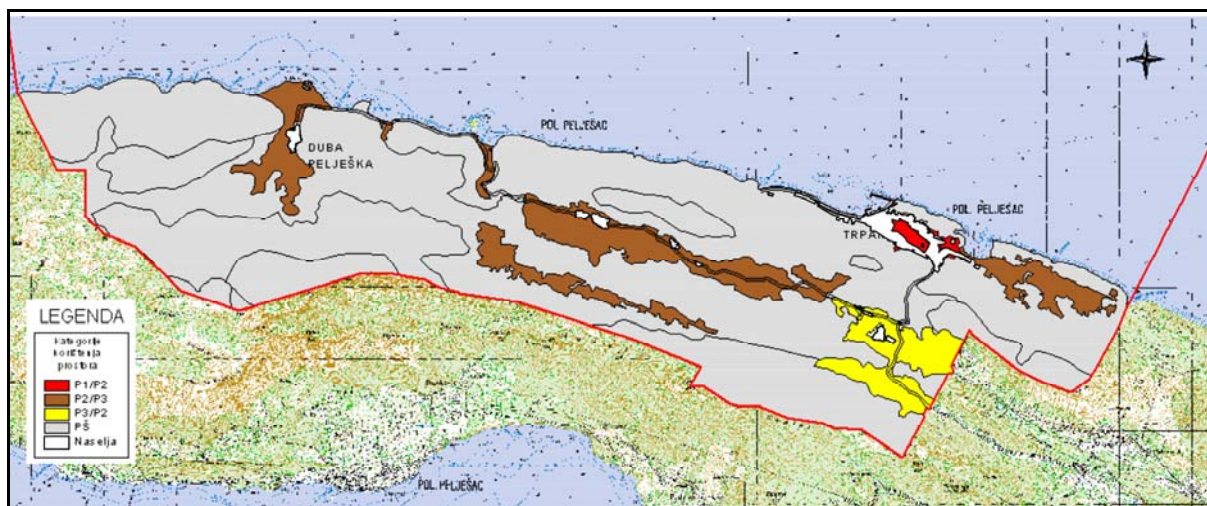
Br oj	Naziv sistematskih jedinica tla	% zastup- ljenosti	Nagib terena %	Matični supstrat	Stjenovito st, %	Tekstura površinskog horizonta	Dominantni način vlaženja	Ekološka dubina	Drenira-nost tla	Površina ha
1	Litosol Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka	40 30 30	30-45	Vapnenac Dolomit	25-90	Skeletna glinasto ilovasta	Automorfni	Vrlo plitka	Ekscesivna	100,6
2	Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka Smeđe tlo plitko Litosol	40 20 20 20	16-45	Vapnenac Dolomit	25-50	Glinasto ilovasta Ilovasta	Automorfni	Vrlo plitka	Ekscesivna do ponešto ekscesivna	18,1
3	Crnica vapnenačko dolomitna ocrveničena Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Litosol	40 30 30	30-45	Vapnenac Dolomit	25-90	Ilovasta Glinasto ilovasta skeletoidna	Automorfni	Vrlo plitka	Ekscesivna	62,8
4	Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena Smeđe tlo plitko	30 30 40	16-45	Vapnenac Dolomit	25-50	Glinasto ilovasta Ilovasta	Automorfni	Vrlo plitka do plitka	Ekscesivna do ponešto ekscesivna	275,6
5	Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena Rendzina na dolomitu plitka Smeđe tlo plitko	60 20 20	16-45	Vapnenac Dolomit	25-50	Glinasto ilovasta Ilovasta	Automorfni	Vrlo plitka do plitka	Ponešto ekscesivna	509,0
6	Smeđe tlo plitko i srednje duboko, koluvijalno Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna i posmeđena	50 50	8-45	Vapnenac Dolomit	25-50	Ilovasta Glinasto ilovasta	Automorfni	Plitka do vrlo plitka	Dobra do ponešto ekscesivna	426,6
7	Smeđe tlo plitko Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka	40 30 30	16-45	Vapnenac Dolomit	10-50	Ilovasta Glinasto ilovasta	Automorfni	Plitka do vrlo plitka	Dobra do ponešto ekscesivna	87,6
8	Smeđe tlo plitko Smeđe tlo srednje duboko Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena	70 10 20	8-30	Vapnenac Dolomit	10-50	Ilovasta Glinasto ilovasta	Automorfni	Plitka	Dobra	863,1
9	Smeđe tlo plitko Crnica vapnenačko dolomitna ocrveničena Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna	60 20 20	8-45	Vapnenac Dolomit	10-50	Ilovasta Glinasto ilovasta	Automorfni	Plitka do vrlo plitka	Dobra do ponešto ekscesivna	604,0
10	Rigolana tla, terasirana na dolomitu Rigolana tla polja	65 35	8-16	Dolomit Vapnenac	2-10	Skeletoidna Glinasta Ilovasta	Automorfni	Srednje duboka do plitka	Dobra	126,9

11	Rigolana tla, terasirana na vapnencu Rigolana tla polja	70 30	8-16	Vapnenac	2-10	Glinasta Ilovasta skeletoidna	Automorfni	Srednje duboka do plitka	Dobra	374,8
12	Rigolana tla, polja iz koluvija duboka Rigolana tla, polja iz koluvija srednje duboka, skeletoidna	80 20	0-8	Dolomit Vapnenac	0-2	Glinasta Ilovasta	Automorfni	Srednje duboka do duboka	Dobra	16,3
<i>UKUPNA POVRŠINA KARTIRANIH JEDINICA TLA</i>										3465,4
13	Naselja									104,3
<i>SVEUKUPNA POVRŠINA ISTRAŽIVANOG PODRUČJA</i>										3569,7

Dreniranost tla je uglavnom dobra osim kod kartiranih jedinica na većim nagibima s plitkom ili vrlo plitkom ekološkom dubinom tla, gdje je i ponešto ekscesivna do ekscesivna. Ekološka dubina tla pretežno varira od vrlo plitkih tala s dubinom < 15 cm (koja se nalaze na višim nadmorskim visinama i većim nagibima terena) do plitkih (15-30 cm) tala. Na manjem dijelu nalaze se i srednje duboka (30-60 cm) do duboka tla polja (preko 60 cm), koja se najčešće obrađuju. Dominantni način vlaženja kod svih tala je automorfni, koji zapravo predstavlja područja gdje se vlaženje tla vrši isključivi oborinskom vodom te nema prekomjernog vlaženja profila tla. Uzevši u obzir značajke tla i klimatske prilike na ovome području tijekom ljetnih mjeseci izuzetno je izražen nedostatak vode u tlu što ograničava mogućnost intenzivnijeg korištenja poljoprivrednog zemljišta na području ove općine.

Vrednovanje poljoprivrednog zemljišta za potrebe prostornog planiranja općine Trpanj, izvršeno je prema *Zakonu o poljoprivrednom zemljištu* (N.N. 66/2001), *Zakonu o prostornom uređenju* (N.N. 30/94, 68/98, 61/00, 32/02 i 100/04), *Zakonu o zaštiti prirode* (N.N. 30/2005) te prema *Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova* (NN 106/98) kao i njihovih kasnijih dopuna. Tla su razvrstana u prostorne kategorije P1, P2, P3 i PŠ, koje su namijenjene poljodjelskom dijelu razvrstavanja tala. Bonitetna karta prikazana je na slici 1-3.

SLIKA 1-3: BONITETNA KARTA TALA OPĆINE TRPANJ

Izvor: Studija: „Bonitetno vrednovanje zemljišta za prostorno planiranje na području općine Trpanj“

Prema kriterijima za bonitiranje zemljišta (Kovačević, 1983. i Kovačević i dr., 1987) najprije su tla razvrstana u bonitetne klase i potklase. To je izvršeno na temelju vrijednosti boniteta tla, boniteta klime i boniteta reljefa te korektivnih faktora. Dobivene su bonitetne klase koje su u tablici 1-26 prikazane u koloni 4. Utvrđene klase i potklase su zatim prema bonitetnim vrijednostima uvrštene u prostorne kategorije korištenja zemljišta. Te kategorije su prikazane u koloni 5 iste tablice. Ukupna površina tala po kartiranim jedinicama prikazana je u koloni 6.

TABLICA1-26: LEGENDA BONITETNE KARTE TLA NA PODRUČJU POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA OPĆINE TRPANJ

Br oj	Naziv sistematskih jedinica tla	% zastup- ljenosti	Bonitetne klase i podklase*	Kategorije korištenje prostora	Površina ha
1	Litosol Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka	40 30 30	8.2.	PŠ	33,2
2	Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka Smeđe tlo plitko Litosol	40 20 20 20	8.1.	PŠ	14,5
3	Crnica vapnenačko dolomitna ocrveničena Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Litosol	40 30 30	8.2.	PŠ	23,3
4	Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena Smeđe tlo plitko	30 30 40	8.1.	PŠ	24,3
5	Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena Rendzina na dolomitu plitka Smeđe tlo plitko	60 20 20	8.1..	PŠ	58,5
6	Smeđe tlo plitko i srednje duboko, koluvijalno Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna i posmeđena	50 50	7.2.	PŠ	101,7
7	Smeđe tlo plitko Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna Rendzina na dolomitu plitka	40 30 30	7.1.	PŠ	37,5
8	Smeđe tlo plitko Smeđe tlo srednje duboko Crnica vapnenačko dolomitna posmeđena	70 10 20	7.1.	PŠ	152,7
9	Smeđe tlo plitko Crnica vapnenačko dolomitna ocrveničena Crnica vapnenačko dolomitna organomineralna	60 20 20	7.1.	PŠ	125,8
10	Rigolana tla, terasirana na dolomitu Rigolana tla polja	60 40	4.2../4.1	P3/P2	122,3
11	Rigolana tla, terasirana na vapnencu Rigolana tla polja	70 30	4.1./5.1.	P2/P3	372,2
12	Rigolana tla, polja iz koluvija duboka Rigolana tla, polja iz koluvija srednje duboka, skeletoidna	70 30	2.2./3.2.	P1/P2	15,1
UKUPNA POVRŠINA KARTIRANIH JEDINICA TLA					1081,1
13	Naselja				104,3
14	Šume				2384,3
SVEUKUPNA POVRŠINA ISTRAŽIVANOG PODRUČJA					3569,7

* Napomena: Prvi broj označava bonitetnu klasu a drugi broj bonitetnu podklasu

U najkvalitetnija tla na području poljoprivrednog zemljišta općine Trpanj, odnosno tla koja pripadaju grupi **osobito vrijednih obradivih tala P1** kategorije korištenja zemljišta, svrstana su tla kartirane jedinice broj 12. U sklopu ove kartirane jedinice nalazimo rigolana tla polja na koluvijalnim nanosima. To su svakako vrjedniji zemljišni resursi na ovome području, ta tla treba obavezno trajno zaštititi od bilo koje vrste prenamijene. Kako ovu kartiranu jedinicu čine duboka rigolana tla polja koja su s malim udjelom skeleta te koja stoga pripadaju P1 kategoriji (70%) te rigolana tla polja srednje duboka koja su skeletoidna te pripadaju P2 kategoriji (30%), dodijeljena joj je **P1/P2** prostorna kategorija korištenja zemljišta s obzirom da se

navedene sistematske jedinice tla nisu mogle zasebno izdvojiti na korištenom mjerilu karte. Kako obje sistematske jedinice tla predstavljaju vrijedna obradiva tla, predlaže se njihova maksimalna zaštita.

U drugu grupu, ili grupu **vrijednih obradivih tala P2** kategorije korištenja zemljišta svrstana su tla kartirane jedinice broj 11. U okviru ove kartirane jedinice nalazimo pretežno rigosole terasirane na vapnencima te rigosole polja. U sastavu ove kartirane jedinice u manjem udjelu nalaze se i plića tla na većim nagibima, koja su skeletoidna. Kako se ta tla nisu mogla posebno izdvojiti na korištenom mjerilu karte, kartiranoj jedinici broj 11 dodana je **P2/P3** prostorna kategorija korištenja zemljišta. S obzirom da znatan dio ove kartirane jedinice pripada vrijednim obradivim tlima, ta tla treba također zaštititi od prenamijene sukladno postojećoj zakonskoj regulativi. S obzirom na odlazak stanovništva te smanjenog interesa za poljoprivredu ova su tla jednim dijelom zapuštena te su prekrivena makijom i šumom.

Treću kategoriju čine tla, koja spadaju u skupinu **ostalih obradivih tala P3** kategorije korištenja zemljišta. U tu kategoriju svrstana su tla kartirane jedinice broj 10. U sklopu ove kartirane jedinice nalazimo pretežno skeletoidne rigosole na terasama na dolomitu, koji pripadaju P3 prostornoj kategoriji korištenja zemljišta te rigolana tla polja, koja pripadaju P2 kategoriji. Zbog toga je ovoj kartiranoj jedinici dodijeljena **P3/P2** prostorna kategorija korištenja zemljišta. Ta tla bi također trebalo sačuvati za poljoprivrednu proizvodnju. S obzirom na spomenuti odlazak stanovništva te smanjeni interes za poljoprivredu, ova su tla također jednim dijelom zapuštena te su prekrivena makijom i šumom.

Tla ostalih kartiranih jedinica (broj 1-9) svrstana su u kategoriju **ostalih poljoprivrednih i šumskih tala, šuma i šumskih zemljišta ili PŠ** prostornu kategoriju korištenja zemljišta. Tu su svrstana uglavnom tla kamenjara, vapnenačko-dolomitne crnice, rendzine i smeđe tlo na vapnencima i dolomitima. To su pretežno vrlo plitka do plitka tla, na većim nagibima, skeletna te sa znatnom stjenovitošću i ekscesivnom dreniranošću zbog čega su najčešće prekrivena šumama ili makijom. Ova tla predstavljaju manje vrijedne zemljišne resurse stoga je na njima požrljno vršiti prenamjenu zemljišta.

U tablici 1-27 prikazane su površine po pojedinim kategorijama za poljoprivredno zemljište. Temeljem navedenog, može se zaključiti da na području općine Trpanj, vrlo malo ima vrlo vrijednih obradivih tala (ili tla P1/P2 kategorije) čija površina iznosi 15,1 ha a što predstavlja samo 0,42% općine. Ukupna površina vrijednih obradivih tala (P2/P3 kategorije) iznosi 372,2 ha ili 10,4% od ukupne površine Općine. Ostala obradiva tla (P3/P2 kategorije) zauzimaju također izuzetno malu površinu od svega 122,3 ha ili 3,4 % područja Općine. Ostala tla koja predstavljaju najmanje vrijedne zemljišne resurse na ovome području (PŠ kategorija), zauzimaju izuzetno veliku površinu (u odnosu na ukupnu površinu poljoprivrednog zemljišta) odnosno čak 571,5 ha ili 16,0% površine Općine.

TABLICA 1-27: POVRŠINSKA ZASTUPLJENOST POJEDINIH KATEGORIJA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA U OPĆINI TRPANJ: **P1, P2, P3** I **PŠ** – ZATEČENO STANJE PREMA HUSNJAKU

Kategorija korištenja	Površina	Kategorija (PPUOT)	Površina	
	ha		ha	%
P1/P2 (Husnjak)	15,0880	P1	15,0880	0,42
P2/P3 (Husnjak)	372,1681	P2	372,1681	10,43
P3/P2 (Husnjak)	122,3289	P3	122,3289	3,43
PŠ (Husnjak)	571,5000	PŠ	571,5000	16,01
UKUPNO ZEMLJIŠTA	1081,0850	P	1081,0850	30,29
IZGRAĐENI DIO GP (GPN+IS+GROBLJA+R3+ŠRC)	141,0603	GP	141,0603	3,95
Šume osnovne namjene	1302,3000	Š	2347,5580	
Ostale šume i šumsko zem.	1045,2580			
UKUPNO ŠUME	2347,5580		2347,5580	65,76
SVEUKUPNO	3569,7033		3569,7033	100,00

1.1.4.5. Ocjena stanja prirodnih vrijednosti i krajobraznih svojstvenosti kraja

1.1.4.5.1. Prirodne odrednice

Poluotok Pelješac nije jedinstvena prostorna cjelina što je posljedica građe terena i tektonike što se očituje i u različitosti krajobraznih cjelina pojedinog kraja. Poluotok Pelješac pruža se većom dužinom otoka u smjeru jugoistok –sjeverozapad s prosječnom širinom od 6 km i ukupnom dužinom od 71km..

Na cjelokupnom području poluotoka u odnosu na građu, tektoniku i reljef razlikuju se tri osnovne geomorfološke cjeline:

- a) strmine gorskih ispona od 400m –961 mnv,
- b) brdsko područje blagih padina ispod 400 mnv i
- c) zaravnjeni kraški tereni te kraška polja i depresije.

Područje općine Trpanj pruža se na sjeverozapadnom dijelu poluotoka Pelješac dijelom na brdskom području između središnjeg grebena Sv. Ilije i obale mora te na manjim zaravnjenim površinama kraških terasa i dolina.

1.1.4.5.2. Stanje prirodnih i krajobraznih vrijednosti

Područje Općine Trpanj obuhvaća sjeverozapadne obale poluotoka Pelješca. U tom dijelu sjeverni i južni niz vapnenačkih bila - grebena su potopljeni i Pelješac je tu najniži i najuži. Obale tog dijela poluotoka su slabo razvedene. Visinske razlike ne prelaze 300 m osim u dijelu iznad sjeverne obale u predjelu središnjeg gorskog grebena s vrhovima Gališevica 726 m, Sopaj 770 m, Ščućevo Bilo 871 m, Sv. Ilija 961 m, Rasme 810 m, Vlačica 500 m, Supine 695 m i dr. Geološku građu poluotoka i prostora zacrtanim planom čine pretežno vapnenci i dolomiti gornje krede, a vrlo rijetko se na pojedinim mjestima javljaju tercijarne naslage - vodonepropusni lapor (fliš) kao podina.

Kao i na cjelokupnom području južnih dalmatinskih otoka, tako i na poluotoku Pelješcu prevladava mediteranska klima. Značajke ove klime su vrlo topla i suha ljeta, blaga i kišna zima s izrazitim maksimumom oborina potkraj jeseni i početkom zime. Sjeverne obale su znatno hladnije od južnih.

Prema Kopenovoj klasifikaciji tipova klime koja u obradi podataka pojedinih klimatskih elemenata uzima u obzir odnos klime i vegetacije na zadanom području prevladava sredozemni tip klime oznake Csa. U tom klimatskom tipu klime prirodno je zastupljena vegetacija crnikovih šuma zajednice Orno-Quercetum ilicis i raslinstvo masline.

Maksimum temperature zraka izražen je u mjesecu srpnju, a minimum u siječnju. Najmanje količine oborina zabilježene su ljeti i to u srpnju i kolovozu. Maksimum oborina padne u jesen i to u listopadu.

Ovo su značajke makroklimе s meteorološke stanice u Dubrovniku. Za detaljnije promjene klimatskih elemenata poluotoka vrijedno bi bilo postaviti meteorološke stanice u pojedinim krajevima poluotoka. Značajke ovog podneblja omogućuju bujanje i cvjetanje pojedinih dendrovrsta i trajnica tijekom čitave godine.

Zaštita i očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti pojedinog kraja temeljni je strateški cilj zaštite prirode i okoliša definiran u *Strategiji biološke i krajobrazne raznolikosti Hrvatske* 1999g. (Narodne Novine br. 81/99), koju je izradila tadašnja Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša.

Jedno od temeljnih načela u rečenoj Strategiji glasi:

“Republika Hrvatske je svjesna da sveukupna biološka i krajobrazna raznolikost predstavlja njezinu temeljnu vrijednost i glavni je resurs za daljnji razvitak. Cilj je republike Hrvatske očuvati i unaprijediti postojeću biološku i krajobraznu raznolikost unutar zemlje, te pokušati vratiti dio izgubljenih svojti i staništa gdje je to moguće i opravdano”

U prostornom planskom kontekstu pojam krajolik ili krajobraz označava cjelovitu prostornu, biofizičku i antropogenu strukturu u rasponu od potpuno prirodne, djelomično antropogene ili gotovo potpuno antropogene scene.

U fizionomiji Općine Trpanj znakovita je dijelom razvedena obalna linija s plićim i dubljim uvalama iznad kojih se izdižu strmije kamenite i blaže šumovite padine, te skoro okomite gorske kose koje se pružaju od središnjeg grebena Sv. Ilije prema obali mora. Prevladavaju izvorne prirodne asocijacije mediteranskih šuma, makije, gariga te kraške pojave u odnosu na poljodjelske manje površine vinograda, maslina i vrtova s tradicijskim načinom gospodarenja. Krajobrazna različitost područja Općine Trpanj može se razlučiti na više krajobraznih cjelina.

Svojevremene krajobrazne cjeline u okviru Općine mogu se razvrstati kao:

- **krajobraz sjeverne obale** s pitomom i širokom uvalom Trpnja do uvale Belečica.
- **krajobraz oko uvale Divna sve do uvale Duba**. Za sada nedirnuti obalni prostori sa kanjonom Divne u punoći prirodne ljepote.
- **prirodni i kultivirani krajobraz doline Prosik** kojom krivuda državna cesta D-415,
- **prirodni krajobraz Zabrdža**, sjeverno od naselja Donja Vručica prema moru
- **stjenoviti krajobraz visova** zapadnog dijela Općine od kanjona Divne što ga tvori niz vrhova središnjeg grebena s najvišim vrhom Sv. Ilijom krajobraznim simbolom Pelješca i pelješkog kraja.

Dio sjeverne pristupačne obale u zoni naselja Trpanj i zoni luke Duba devastiran je izgradnjom kuća, mulića i mandrača. Ipak veći dio obale, koja je teže pristupačna ostao je sačuvan.

Najugroženije točke nekontroliranom izgradnjom u okviru Općine su

- izgradnja na lokaciji Luka u istočnom dijelu naselja Trpanj,
- uvala Divna, prirodni izlaz Donje Vručice na morsku obalu i
- područje oko luke Duba.

Na području općine Trpanj u smislu *Zakona o zaštiti prirode* (NN30/94) do danas nema posebno zaštićenih dijelova prirode. U okviru djelatnosti nekadašnjeg nadležnog Republičkog zavoda za zaštitu prirode Republike Hrvatske, obavljena je 1980. godine detaljna valorizacija prirodnih vrijednosti poluotoka Pelješac te su predloženi i dijelovi prirode koje treba zaštititi. Svojevremeno za zaštitu predloženi dijelovi prirode, za potrebe ovog plana, ponovno su običeni i valorizirani. Tom prilikom uočeni su kao

osobito vrijedni predjeli – prirodni i kultivirani krajolici:

- šuma u naselju Trpanj «Glavice» (od Gradine do uvale Blace),
- visovi u pozadini naselja Trpanj i iznad doline Prosik,
- područje Zabrdža, sjeverno od naselja Donja Vručica prema moru,
- padine visova Sv. Ilije zapadnog dijela Općine, a kao pojedinačne prirodne vrijednosti:
- skupina stoljetnih čempresa uz crkvu Sv. Jurja – Gornja Vručica
- skupina stoljetnih čempresa uz crkvu Sv. Kuzme i Damjana Donja Vručica

1.1.4.6. Ocjena stanja kulturno-povijesnog naslijeđa kraja

1.1.4.6.1. Povijesne odrednice

Prirodni prostor općine Trpanj zauzima dio sjeverozapadne obale poluotoka Pelješca i ne predstavlja neko zasebno zemljopisno cjelovito, a ni kulturno-povijesno prepoznatljivo područje. S obzirom na određenja njegova razvoja, dakle, nužno je shvatiti kako uglavnom dijeli stanja i sudbinu šireg terena, jer sljedno svojim prirodnim uvjetima ne uspijeva postići neke jače samosvojnosti. Svejedno, bilo u stapanju sa cjelinom poluotoka kojem pripada, bilo u okretanju na Neretvanski zaljev i velike otoke s obalom Makarsko-primorja prema kojima uz otvara, taj prostor od davnina pruža svojim žiteljima određene gospodarsko-privredne pogodnosti. Uglavnom se one temelje na neposrednome korištenju međusobno vrlo razdvojenih zona, prema moru usmjerenih zemljišta Trpnja i Dube Trpanjske, te među brijegovima uvučenih udolina Vručice, Gornje i Donje, s time što otvorenije zone stječu očite prednosti kako u prošlosti tako i današnjici.

Nesumnjivo, baš zbog ograničenih prirodnih dobara općenito i u usporedbi s okolnim krajevima, prostor općine Trpanj oskudijeva posvjedočenjima najstarijih nastavanja južno-jadranskog područja, pa nema ni arheološki zajamčenih prethistorijskih stanica. Zato se o kulturi špiljskog života ne može ni govoriti, a protopovijesna faza s potvrdom nazočnosti Ilira u otvorenom krajoliku se prilično oskudno prati. Iako bi bilo za očekivati da su neposrednije bili prisutni prema površinama mora nadohvat svojevrsnim raskrižjima važnih prometnih pravaca (uz pomorske veze Južne i Srednje Dalmacije, te Neretve), o izlasku na obalu malo je dokaza. Na potezu od Vиноšta do Rudine, brda se približavaju moru teško savladivim strminama, tako da s iznimkom u blagim nizinama Dube i Trpnja ni nema povoljnih uvjeta za nastavanje ljudi. A ova su dva predjela, pak, slabo povezana s unutrašnjošću, te su povijesni razvoj obistinili vrlo fragmentarno.

Vjerojatno je Gradina nad trpanjskom lukom bila u funkciji veće od prapovijesti kad se steklo snage za ovladavanje prirodnog terena, ali su znatno jasnija takva stanja u kopnenoj pozadini uokolo obiju Vručica. Naročito su predjeli Vručice Donje popunjeni s činiteljima gradinske, metalodobne kulture razvidne u kamenim gomilama nedaleko župne crkve (predio Na gomilicama i Na muškatiću) pa je dokazivo nastavanje područja od manjih skupina članova plemenskih zajednica. Pretpostavlja se da te gomile u nizinama bijahu namijenjene grobišnim sadržajima, utoliko različite od strateški u reljefu istaknutih straža na Miloševici i Belečici vrh brda južno od današnjih naselja. Najjača stanica ljudskog obitavanja iz tog razdoblja čini se ona na Gradcu (kota 320), spretno položena u odnosu na plodne zemlje i silazak prema uvali Divna, te se potvrđuje narav mješovite sočarsko-ratarske proizvodnje o kojoj je ovisila uz mogućnosti lova i robova. Premda rijetko raspoređene, sve zajedno se te stanice uklapaju u mrežu srodnih koja pokriva čitav Pelješac u jedinstvenom sustavu najstarije prostorne organizacije kao ključnom pokazatelju dosega prapovijesnih kultura.

U naravi prema spomeničkoj baštini razvidniju fazu i u granicama općine Trpanj ocrta doba potpadanja Dalmacije pod Rimljane koji tijekom prvog stoljeća prije Krista vojno osvajaju i Pelješac, te nameću svoje oblike vladanja prostorom. Škrti ostaci na više mjesta svjedoče znatnije okretanje novih i starih žitelja područja prema moru koje posreduje izravne dodire s oblicima antičke kulture na razini tipičnoj za vangradske dijelove čitavog našeg primorja. O tome svjedoče uočeni tragovi arhitekture na položaju zvanom Dionica, zapadno od luke Duba Donja, te u većem broju nadomak Žala u Trpnju, u dubljoj zaravni na položajima Bare i Poza staru crkvu uokolo Gradine, još i u Mircima istočno od naselja podan Vиноšta. Može se spoznati kako je posvojena gotovo sva pristupačna obala a starosjediocima prepušteno brdovito zaleđe, najnastanjenije uokolo Vručice, dok se sami predjeli Trpnja tek privode kulturi višeg stupnja. Ni na jednome od mjesta potvrda tog procesa, međutim, nisu vršena arheološka iskopavanja te nedostaju osnovna znanja o karakteru stanica koje uspostavljaju novi red u prostoru. Tek sudeći po površinskim nalazima ziđa kao i mozaika, te ulomaka keramike, čak i kamenih nadgrobničkih natpisa, nema sumnje o podrijetlu tih ostataka. Oni izvorno pripadahu manjem broju villa rustica, stambeno-gospodarskih sklopova iz punog doba zapsjedanja ovih krajeva od Rimljana u visoko sređenoj državi iz prvih stoljeća poslije Krista.

U okviru šturih mogućnosti njihova vrednovanja smjerom očitavanja sve učinkovitijeg vezivanja na pomorski saobraćaj, zasebno mjesto zauzima Gradina kao oštro izdvojeni brijeg nad samom lukom Trpnja. Zasigurno je bio nastavan neprestano tijekom stoljeća s razloga strateških povoljnosti koje pruža za obranu čitavog užeg područja čuvajući malu luku istodobno s poljem u pozadini. Nedvojbeno su davno uočeni odlični preduvjeti podizanju fortifikacije koja se na njoj u ruševinama danas još nalazi pokazujući mahom kasnoantička svojstva građenja u složenom tlocrtu zdanja. Prema tome se čini da je uglavnom narasla u nesigurnim vremenima gašenja antičke kulture, iako je najvjerojatnije postojala već prije a opstajala i kasnije, sve do u kasno srednjovjekovlje. Tako je ustrajala učinkovitošću ne samo u doticaja s plovidbom u velikom zaljevu, nego i u neposrednoj zaštiti područja gdje će, zahvaljujući dijelom i njoj niknuti najveće naselje

Trpnja. Ono otpočetka nema ulogu stvarnog središta prostora današnje općine, jer se tome protivi razvedenost reljefa s dosta nepovoljno odvojenim zavalama Dube kao i Vručice, pa je vrlo upitno njihovo davnašnje povezivanje dok ih se gleda po linijama nezavisnog razvoja.

U svakom slučaju, postojeći kao naseobina najprije Ilira, potom Rimljana, sami je Trpanj zaživio odavno te uspostavio sukladnost s okolnim također rano nastanjenim mjestima kasnijih naselja. Ali se, sukladno nejedinstvenosti prirodnog prostora i stoga slabim mogućnostima njegova trajnog iskorištavanja, nije postigao neprekidni slijed stvaralaštva koje bi se svojim znakovima upisalo na tlu ovog dijela sjeverne strane Pelješca. Tu uopće nema nikakvih podataka iz razdoblja prvog kršćanstva, kao ni o velikim etno-socijalnim promjena nakon raspada antičkog svijeta. Jednako su šutnjom zalivena i bez ikogjeg očitovanja stvaranja materijalne kulture protekla stoljeća punog srednjeg vijeka. Tijekom njegova odvijanja u sklopu različitim zbivanjima vrlo izloženog poluotoka, prebrođena su razdoblja pripadanja političkoj cjelini Zahumlja, te u njezinu sastavu i priznavanja raznih vrhovništava, od Nemanjića u 12. do Arpadovića u 13. st. No sve to ostaje bez odraza u nasljeđu terena, jednako bez spomena u pisanim vrelima, iako ne bi smjela biti pogrešna pretpostavka o tadašnjem utemeljenju ponekog od kasnije poznatijih svetišta. Njihovi naslovi ili posvete, naime, odaju slojevitost kulture koja je morala imati dublje korijene negoli danas pokazuju sačuvane građevine.

Svakako se u pisanim izvorima pod današnjim nazivom naselje Trpanj spominje tek od 14. stoljeća (Terpen), zapravo rijetko a slično i Vručica sa nizom svojih sela. Naime, nakon dugotrajnog nesudjelovanja u svim mijenama izvana nametanih političkih uprava i vlasti izdaleka, tada su u okviru kupovine cijelog Pelješca potpali pod Dubrovnik da bi pod njegovim nadzorom ostvarili i bjelodane susrete s civilizacijskim zrenjem. Ono će se, ojačano u doba humanističke kulture u južnoj Hrvatskoj, iskazati podizanjem neke crkve, osnivanjem pučkih bratovština vjerske naravi ali i nazočnošću pripadnika dubrovačke aristokracije. Posebice Gradići te Gundulići kao vlastodršci, ujedno vlasnici velike većine zemalja, podižu prve skromne službene stanove, čak utvrde naravi sa zdanjima za gospodarske poslove oko malog broja obrađenih imanja, maslinika i vinograda. Mjesno stanovništvo je bilo podređeno njihovim službama u izrazito strogim kmetskim odnosima, pa se uspješnije okreće ribarstvu za koje su odlični uvjeti u Neretvanskom zaljevu.

Uglavnom se razvoj današnjih naselja može pratiti od 16. stoljeća, otkad potječu sve življe vijesti o zbivanjima u vezi s učvršćivanjem dubrovačke uprave, ali i izloženosti područja upadima gusara s mora i hajduka sa susjednog kopna. Zapravo je ovo posljednje jako obilježilo razvoj pelješke strane Neretvanskog zaljeva pa i trpanjskog područja. Ono je, naime, prilegnuto uz taj zaljev stoljećima bilo izloženo pljačkaškim pohodima koje su kao u zatvorenom tzv. Malom moru poduzimale skupine brđana ili ljudi s civilizacijskih granica što se tu pružaju, zasigurno obodrene nedostatkom jačeg nadzora od učinkovite ikoje službene vlasti prije 19. st. To je bio i glavni razlog da se naseobine ne združiše s morem, nego nastojahu naći zaklon uz siromašne izvore mjesne privrede, ujedno više zasnovane na težem iskorištavanju dobara sa zemlje, umjesto s mora. K tome ne bijaše moguće sjedinjavanje interesa i snaga, jer se u podjeli dubrovačkog teritorija Trpanj nalazio pod knezom iz Janjine (koji često ovdje stoluje) a Vručica i Duba pripadahu drugoj kapetaniji kneza iz Orebića, kako će do danas održati crkveno-župna razdioba.

Tako se potvrđuje da je razvoj tekao u mukotrpnom svladavanju životnih prilika ovijenih priličnim siromaštvom što će se iskazati u ukupnoj baštini. U njoj nedostaje izrazitih umjetničkih spomenika, a sva je povijesna arhitektura vrlo osrednja, sa znatnijim zaletom – više u količini negoli kakvoći - vidljivim tek u tijeku 19. stoljeća kad se stanovnici čitavog područja oslobađaju kmetstva te bez dotašnjih pritisaka počinju sami oblikovati okvire svojeg života. U njima se odražavaju, s jedne strane, dodiri s vanjskim svijetom posebice vođeni bavljenjem s trgovinom pa i obrtom, a s druge strane, vezanost uz domaću predaju uzdržavanje koje nalaže vezanost uz zemljoradnju. Tako se i u profilima od starine živućih naselja, ne samo u tipologiji oblikovanja stambenih kuća, nego i morfologiji njihova prostornog postavljanja, razlikuju ta dva sloja. Štoviše, na istim osnovama Trpanj kao glavni u okružju stječe osobine maloga grada s racionalnim razmještajem uslojenih sadržaja, a ostali održavaju ruralnu narav svog života i njegovih iskaza.

1.4.6.2. Razvoj i obilježja povijesnih nasebinskih struktura

Prostorno-povijesna organizacija TRPNJA zasniva se na tri međusobno posve odvojena, po veličini nejednaka naselja. Ona postupno streme sjedinjavanju, ali su nekoć određena i svojim imenima postojala kao samostalna. Središnje i najveće **Selo** zasigurno je oblikovno definirano u doba kasnog baroka ali na nešto starijim osnovama. One se očituju već u položaju na padini stjenovitoga hrpta koji sa sjevera zaklanja naselje pogledu s mora, posve suglasno davnim odredbama dubrovačke vlasti koja je nastojala tako bar donekle čuvati ljude i njihova dobra od upada pljačkaša. Također je razvidno vezivanje na stari prometni pravac od Župe u unutrašnjosti Pelješca prema moru, što bijaše žila kucavica svog okružja. Stoga su se uz put koji počinje uz Gradinu na obali, i ide rubom polja u plodno naplavljenoj udolini, smjestile prvotne crkvice

kao žarišta javnog života, a tek u pozadini na nekoj visini rastrijelo naselje. Sazdano od kamenih višekatnica no u današnjoj cjelini pokazuje načine i dosege postupnog rasta uz primjenu sustava inače provjerenih unutar južnojadranskih kulturnih običaja.

Svakako je u prvom, na spomenuti put prema moru, najneposrednije vezanome dijelu Sela očita izgradnja kuća u nizovima, tj. međusobno bočno spojenih smjerom istok-zapad a pročeljima prema jugu otvorenih stambenih jedinica. Prednji takav niz s desetak članova izravno prati glavni prometni smjer, pače se na njega i naslanja, a iza njega slijedi vrlo slični potez kuća tako da zajedno tvore zaselak **Andričići**. Uz uspostavljenu uličicu danas je to tek jedan predio uže povijesne jezgre Trpnja, odnosno **Sela** u jasnom odnosu prema promišljanjima i građenjima drugih, također posebno imenovanih dijelova, s vremenom priključenih opisanom zametku naselja. Osim vrlo pravilnog reda kuća u njemu, starost njihova postanka potvrđuje veličina građevnih parcela, jer su naglašeno male, predviđajući gotovo jednočelijske gradnje zacijelo ovisne o škrtim prilikama unutar prvotne kmetске zajednice. Postupno njihovo nadilaženje pokazuju kamene kuće tek rastom u visinu, te su na geometrijskom jednom datom tlocrtu u čitkim nizovima najbrojnije trokatnice. Po dijelovima skromne klesarske opreme vanjskih lica, tipičnima za šire podneblje, mogu se smatrati ostvarenjem 16. i slijedećih stoljeća. Svakako, tehnička i plastička jednostavnost arhitektonske obrade potvrđuje i disciplinu odnosa prema prostoru svojstvenu poretku Dubrovačke republike gdje su strogo poštivane sve odredbe o građenju.

Predočivo je to u osnovnom čitanju kompozicije širenja istog naselja koje je sredinom 17. stoljeća dobilo svojevrstni centar u prednjem planu stambene zone prema polju. U smislu unapređivanja urbane komponente, naime, odredila ga je gradnja crkve Gospe od karmena s pridruženoj joj kućom za kapelana, postavljenom poprečno na usmjerenje navedenog prvog niza kuća. Znači da je u doba njihova nastajanja Trpanj ocrtao svoj lik prilično napućenog naselja sposobnog za promicanje složenijih sadržaja s kojima se kraj svetišta oblikuje mali trg, korišten i danas. Sudeći pak po kakvoći stambene izgradnje iz prošlosti, područje stanovanja se širilo prema sjeveru, na površinu tzv. **Ogrca**. Svakako, zadugo se u oblikovanju nije nadvladalo ograničenja zadana načinom života mjesnog društva, te su tlocrtne veličine kuća oskudne – moglo bi se reći : shodno zabačenijem položaju čak i siromašnije. Ujedno se zamjećuju zatvaranja među njima jednako tijesnih dvorišta, što bi tipološki slijedilo iz starijih obrazaca a odgovaralo navadama seoskog življenja.

Iskorak iz tih standarda ostvaren je s usponom 17. stoljeća uz razmještanje samostalnih katnica na rubovima već prije omeđenoga naselja. Ipak je, sljedno imućnijim vlasnicima, najizražajnij posvojen prostor istočno od zgusnutije jezgre, gdje se smjerom postojećih uličica ustrojava četvrt stambenih kuća okruženih vlastitim vrtovima. Ona se proteže ka jugu opkoljavajući staru jezgru i uspostavljajući novu fasadu nad glavnom cestom. Unutar tog sustava dalje se ocrtavaju manji trgovi, međusobno povezani u razigranome tlocrtu do završne točke spajanja s navedenom cestom, naglašenom s malom crkvicom Sv. Antuna u sredini samog 18. st. Slijedeće stoljeće samo će sa slobodnijim zalaženjem u prije dane strukture dorađivati utanačene vidove oblikovanja naselja i načine građenja sve otmjenijih kuća. Očito pripadajući uglavnom bogatijem trgovačkom staležu, odreda ožbukane izvana i sa povećanim svjetlosnim otvorima te oplemenjujućim potankostima reljefnog uresa, u krupnim svojim volumenima zaključuju ciklus povijesnog graditeljstva određujućeg za Trpanj. Tome se odmjeranim postignućima inače tipski ustaljenih rješenja vangradske stambene arhitekture, pridružio i rast zaselka **Dekovići** jugoistočno od glavnog naselja, uz cestu koja se dalje probija prema unutrašnjosti Pelješca.

A na to će se, samo mjestimično zadirući u stambene zone, nadovezati i gradnja crkava u neposrednoj okolici sa naglašenom željom za spajanje tradicionalnog poštivanja istaknutih mjesta krajolika i moderne želje za jačanjem slikovitosti ukupnog prostora. No, njihov učinak nije naglašeno urbanistički jer ne podređuju sebi prostor naselja kao što ga poštuju u cjelini uspostavom sretnih spona s vrsnoćama prirodnog okoliša.

Zasebni pak zadatak nametnulo je kasno urbaniziranje predjela **Žalo**, smještenog posve izdvojeno pri obali, od Gradine zapadno. Početno su tu građene niskogradnje za sklanjanje lađa i spremanje ribarske opreme, postupno su se i one zbog intenziteta te privredne grane zgušnjavale pravi lanac kuća uz rub mora, tj. plaže koja je naseobini nadjenula ime. A ona je trajno obličje stekla tek nakon pada Dubrovačke republike, s uspostavom mira unutar jedinstvene velike države. Tek u 19. stoljeću, dakle, Trpanj se odlučnije spušta na more, te posvaja najpristupačni dio obale u dnu svoje zavale nakon utemeljenja naseobine ocrtavši prvotnu luku koja će postati žarište daljnjeg napretka, najizdašnije mjesto vidljiva razvoja. Svejedno je ono sačuvalo specifičnost svojeg postanka, jer se kuće nižu prema prvobitnoj podjeli sitnih čestica poput brane u blagome luku a uglavnom okomito usmjerene moru. S vremenom (poglavito nakon gradnje lukobrana 1870 –ih godina) se pojedine povećavaju, najčešće podizanjem katova ali i združivanjem nekoliko katastarskih

čestica kuća postajući od početka 20. st. i prva ugostiteljska zdanja. S kopna pak ulazni dio, gdje pod Gradinom na obalu izbija cesta koja Žalo povezuje sa Selom, popunit će veće gradnje. Dijelom samostalno oprostorene a dijelom i one u nizu prateći prometne pravce stvaraju novo, svjetovno žarište života Trpnja, u koje će odlučnije promjene unijeti tek asfaltiranje ceste i uspostava trajektne veze sa susjednim kopnom. Iziskujući veću prostornost, osim što je preoblikovan istočni dio same obale, porušen je srednji blok kuća te je uz gradnju tvornice za preradu sardina (sada umrtvljene) na istočnom boku, a novog hotela na zapadnom do kraja prikraćena povijesna vrsnoća koja ostali dijelovi urbanističke cjeline jače zadržavaju unatoč obimnijim intervencijama.

Naselje **Gornja Vručica** zauzima gorsko bilo i malu udolinu među lancima krševitih brda južno od Trpnja s kojim nema vizualnu vezu. Posve zaklonjeno u svom prirodnom gnijezdu sastoji se od dva posve odvojena a drugačije oblikovana dijela. Veće Selo je niže položeno na blagoj padini sred udoline koja leži između strmine istočno i uspona gorja zapadno, a Krajčinići se uspinju uz hridine sa sjeverne strane iste prirodno zatvorene kotline. Shodno terenu na kojem je rastrijeto, **Selo** je prilično okupljeno uz dinamičku izmjenu građenja kuća u kratkim nizovima ili samostojnim stambenim jedinicama. Zapravo se prilagođuje smjeru kretanja uz staru cestu prema zapadu a ujedno bitno veže na grobišnu crkvu istočno od prilično velike stambene jezgre. Unutrašnja pak njezina razvedenost ide za logičnim okupljanjem i povezivanjem svih kuća, osim dosta velikih jednokatnica okruženih manjim dvorištima i onih koje tvore nekoliko usporednih nizova. Okvirno bi se tipološka razlika mogla shvatiti i znakom starosti nastajanja pojedinih sklopova, ali je nadasve zamjetna jaka nazočnost posredovanja iz 19. st., što za vinogradarski kraj nije nimalo neobično. Na matrici koja uglavnom potječe iz 16 / 17. st. oblikovano je selo, koje unutrašnjom svojom razradom i arhitektonsko-plastičkom, ma koliko jednostavnom opremom, potvrđuje razinu stambene kulture na Pelješcu uz vidno njeno poboljšanje nakon pada Dubrovačke uprave.

Nedaleko sa sjeverne strane smješteni **Krajčinići** opsegom su znatno manji, jer ih tvore samo dva niza kuća, međusobno udaljena stotinjak metara a na nejednaskoj visini uz pomak prema zapadu. Zbog načina građenja na strmoj stijenvitoj padini izuzetno su slikoviti, a u biti iznimno spretno i određeni prirodnom podlogom. Nužno ih, naime, nose visoke zidne podgradnje s terasom na vrhu iza koje se dižu kamene kuće tako da se stječe dojam kao da vise u prostoru. Zapravo ulančuju isti sustav izduljenih "prikuća", koji je važnu ulogu imao u Selu (kao i svugdje na Pelješcu) prilagođujući ga tlu u koje su s određenim naporom usađeni. Pritom donji niz sastavljaju naizgled otmjenije, zacijelo bogatije dvo- ili trokatnice s kamenim pročeljima, a u gornjem se – npr. lučni ulazi u prizemlja, otkrivaju rustičniji čimbenici seoskog graditeljstva. Zahvaljujući posebnosti smještaja, dakle, uobičajena je tipologija tradicionalnih kuća s južnog dijela hrvatskog uzorja stvorila osobite kakvoće oblikovanja stambenih sklopova u dva pejzažno donekle nametljiva no po ljudskom mjerilu sazdana niza.

U istoj udolini, isprekidanoj s brdskim prijevorima, nekoliko kilometara zapadno nalazi se **Donja Vručica** koju čini zajednica od pet zaselaka, protegnuta na južnim obroncima gorovitog lanca koji unutrašnju udolinu ovog dijela Pelješca zatvara prema Trpnju. Unatoč slabo razlikovanim načinima građenja, svaki je zaselak jedinica za sebe i to ne samo zbog prostorne razdvojenosti već i morfološke različitosti. Prvo s istoka leži uz cestu **Ženjevka**, u osnovi jedinstveni niz kuća, odreda stambenih jednokatnica prilično neizražajnog izgleda. S postrance smještenim gospodarskim zgradama nameću se u prostoru upravo izrazitošću tog reda s kojim se mala naseobina odvaja od krajobraza. Slijedeći **Veji vrh** dobio je takav naziv jer je na najvišoj nadmorskoj visini, polegnut na padini u razigranom rasporedu malih kuća od kojih svaka raščlanjuje svoju okućnicu bez pridržavanja nekih strožih, unaprijed zadanih pravila građenja. Zato se i ističe unutrašnjom slikovitošću organskog sloga, s kapilarnim razvođenjem prometa donekle svojstvenim naseobinama stočara a ovdje protkanim sa sitnopisnim činiteljima seoskog graditeljstva sredozemnog podrijetla.

Treći zaselak **Šeputi** u glavini svojih kuća oprimjeruje srednje standarde vangradske, u biti pučko-seoske arhitekture šireg podneblja uz češću uporabu stilskih oblika ma koliko skromnog kamenog ukrasa njihovih redovito geometrijski komponiranih kamenih oplošja. Vjerojatno je tome uzrok blizina crkvenog središta, jer se kuće spuštaju cesti sučelice župskej crkvi, ali to ne utječe na primjetno malu veličinu zaselka. Sa sličnim odlikama slijedi još manja skupina kuća u zaselku **Paušnovići** rastrkanih unutar maslinika. Zadnje je u tom redu **Donje selo**, naglašeno u prostoru veličinom a čini se i starijom izgradnjom jer u najgušćoj jezgri, smještenoj najzapadnije, čuva natprosječno dorađene stambene jedinice. One su, naime, primjerne glede primijenjenih tehnika građenja kamenih katnica, klesarske obrade okvira otvora, sve u strogo poštivanju stilskih predaja južnojadranskog područja. S obzirom na to, čitava Vručica ostaje uzoran primjer uspješnog uvlačenja pravila čedne estetike postbaroknog doba u ruralne sredine koje na gospodarstvu ograničenih dometa u cjelini postižu visoke prosjeke stvaralačkog izričaja.

U zasebnom prostornom okruženju, omeđena najvišim brdima pelješkog masiva i duboko zavučena u svoju maslinorodnu zaravan, krije se **Duba Pelješka**. Posvemašnja njezina izdvojenost na svoj je način odredila skromnost arhitektonskog izraza pa i necjelovitost urbanističkih zamisli pri oblikovanju naselja. To zanimljivije je da su začeci najstarijih zdanja vezani uz vlasteoska prezimena negdašnjih vlasnika iz Dubrovnika. Raspoznaju se tako skladne stambene gradnje koje vuku korijen iz obitavališta Gučetića i Sorkočevića, čije se ladanjske kuće spominju u izvorima. Očigledno su njihovim posredstvom izgrađeni sklopovi kamenih skladnih jednokatnica koji danas čine dio naselja istočno od puta koji vodi od obale mora i završava u naselju. Upravo stoga kuće nisu prema komunikaciji u nekom posebnom redu već ostvaruju samostalnu svoju unutrašnju strukturu očitu u tlocrtu međusobno uglavnom povezanih zgrada. Prolazi među njima pretakaju se u tzv. prikuća i nema zatvorenih aglomeracija a tipologija stambenih jedinica posve je usuglašena čednim inačicama južnodalmatinskog graditeljstva uobičajenim u tradicionalno vangradskim sredinama. Toj arhitekturi suglasne su malobrojne kuće na Žalu Dube, na rubu mora u maloj uvali kojoj je prirodni oblik jače izrazila luka s čvrstim lukobranom iz 19. stoljeća. Iako te kuće, mahom namjenjene čuvanju ribarske opreme i skladištenju ulova s mora, ne pokazuju izrazite činitelje ikojeg povijesnog stila, važno je da se nadovezuju na crkvicu iz 14. stoljeća. To znači davno postojanje manje jezgre za povremeni boravak ljudi, čemu odgovaraju skromne dimenzije zdanja zapažene slikovitosti. U svojoj su cjelini vrijednost koju bi unatoč nasrtaju novodobne izgradnje bar u nekoj mjeri trebalo očuvati jer su uzorni dokument povijesnog vremena srastao s prirodnom okolinom.

1.1.4.6.3. Povijesne građevine i sklopovi

Sakralne građevine,

Župna crkva Sv. Petra i Pavla smještena je uz glavnu komunikaciju koja povezuje Trpanj sa Žalom, izvan povijesnih dijelova naselja ali nadohvat predjelima najgušće izgradnje, te je sama za sebe mišljena kao spomenik u prostoru. Smatra se da je podignuta na mjestu starije crkvice sv. Mihovila (od koje nema traga), a po nesređenim arhivskim izvodima imala je nekoliko faza građevnih dorada, ujedno povećavanja i usavršavanja jednostavnog arhitektonskog oblika. Danas je to cjelovito zdanje u oblicima dosta skladnog i cjelovitog izgleda u iskustvu neoromaničkog sloga. Zvonik joj je na pročelju razmjerno nizak a sa naglašenom krovnom piramidom, dijelom inkorporiran u glomazno tijelo lađe s istoka završene četvrtastom apsidom. Pročelje je razvedeno s otvorima tipičnim za 19. stoljeće, čemu odgovara i doba posvete obnovljene gradnje 1907. g. Od starije su crkve vjerojatno preuzete kamene rozete baroknog tipa, tj. prozorski otvor klesan poput kotača s reljefnim ukrasima te postavljen nad bočnim portalom kao uspješni naglasak najizloženijoj strani zdanja. Ono je iznutra prijepis eksterijerne forme s nekoliko oltara u neostilu baroknih efekata, iz poznatih radionica 19. st. kojem pripada i pretežiti inventar.

Crkva Gospe od Karmena na istom potezu glavne komunikacije istočno od matice, ali uklopljena u gušće tkivo naselja, čak s formiranim malim trgom zapadno pred pročeljem. Datira iz početka druge polovice 17. stoljeća kad se Trpanj počinje jače razvijati, a arhivski se pouzdano veže uz nadarbinu vlastelina Gučetića. Njegov grb je uklesan na bazama stupova glavnog oltara koji ispunja istočno isturenu četvrtastu apsidu nadsvođenu poput same lađe proporcionalno uvećane u istim oblicima jednostavnog baroka. Izvani je na pročelju tipični zvonik s probojima na preslicu, a urbanistički jači naglasak čini u 19. st. na sjevernom uglu dograđeni tornjić za javni sat. Zapravo je to rijetki slučaj očiglednog povezivanja svjetovnih komunalnih sadržaja sa sakralnim objektom, povijesno zanimljiv a formalno podnošljiv zbog nenametljivog lika dogradnje i skromnog izričaja izvorne crkve.

Kapelica Gospe Milosrđa podignuta na prvom kamenom brijegu iznad naselja, točnije iznad same župne matice. Ishodila je iz privatne nadarbine sredinom 19. st., te je shodno tome upadno niska sazidana u skromnim dimenzijama i najjednostavnijim oblicima. Do nje je u prvoj polovici 20. st. sagrađeno kameno stubište sa vidikovcem oko crkvice u zaključku, što iziskiva osobitu pažnju u svekolikom planiranju.

Crkvice sv. Nikole, zavjetna crkvice iz sredine 19. stoljeća podignuta u slavu zaštitnika pomoraca u doba punog uspona te privredne grane. Ne odlikuje se spomeničkim likom ali joj je vrijednost u prostornoj postavi jer je član lanca sakralnih zdanja koji na uzbježju sa sjeverne strane naselju oplemenjuju prostor Trpnja kao povijesne uspomene i dokazi promišljenog raspoređivanja obrednih sadržaja u slobodnom krajoliku.

Crkvice sv. Roka, na vrhu najvišeg brežuljka prema Neretvanskome kanalu podignuta je u znaku čašćenja zaštitnika od kuge sredinom 17. st. Vjerojatno je na tom položaju bila neka starija bogomolja, a i ova je obnovljena potkraj 19 st. Tada je jednostavnom kubičnom zdanju s apsidom sprijeda dozidan zvonik

rastvorena pročelja, što je uvećalo dojam njezina izgleda u prostoru. Tome svakako pridonosi i jaki podzid svojevrsne terase kojom je opkoljena služeći poput one sv. Nikole zamisli Društva za uljepšavanje mjesta s početka 20. st. kao vidikovac.

Crkva sv. Križa s grobljem, potječe iz početka 20. stoljeća kad je na posljednjem vrhu sjeveroistočno od naselja planirano i oblikovano groblje. Odgovarajući namjeni a sljedno doba građenja zamišljena je u kombinaciji trijema i obrednog zdanja s prizvukom kasne romantike. među brojnim grobovima visoke ambijentalne vrsnoće,

Kapela sv. Antuna na raskršću pri istočnom kraju naselja Trpanj markira ulaz s glavne uzdužne ceste te oblikuje svojevrsni mali trg. S natpisom na pročelju iz 1695. g. svjedoči o kontinuiranom zalaganju privatnika u oblikovanju prostora s gradnjama javne namjene ili značenja, što je ovdje ostavilo duboko korijenje. Premda nijedna od njih nema spomeničke osobite vrijednosti, važne su kao dopune ambijentalnim vrsnoćama prostora jer podliježu logici njegova povijesnog organiziranja na primjeren način.

Crkva sv. Spasa na visokom kamenitome brdu Spasovo leži u bespuću jugoistočno od Vručice Gornje posve jednostavna crkvice, bez apside i zvonika, s dvostrešnim krovom. Zidana krupnim kvaderom najvjerojatnije je iz baroknoga doba koje odaje i titular.

Crkva sv. Paškvala smještena je nasuprot prethodnoj, na nepristupačnome brdu sjeverno od Vručice Gornje i pokazuje priličnu oblikovnu srodnost. Može se vjerovati da je i ona kasnog nastanka, izložena gromovima i utjecaju atmosferilija na početku rušenja.

Crkva sv. Jurja strši pred naseljem na istočnoj glavici hrbata kojeg Gornja Vručica pokriva i mora da je starog postanka. Od 16. st. spominje se kao bratovštinska crkva, pa joj je i arhitektonska jezgra iz baroknoga doba. međutim je jako prerađivana, postavši matica dvaput i dograđivana tako da od izvornog stanja malo pokazuje. Pred njom je bilo staro groblje, a novo je smješteno iza nje, uspostavljeno od početka 20. st. sa strogim poretkom.

Crkva Gospe od Milosrđa na prijevoju zapadno od naselja Vručice Gornje uz cestu prema Vručici Donjoj crkva je sagrađena u 17 stoljeću, razmjerno visoka i nadsvođena a sa četvrtastom apsidom. Uz manja preoblikovanja osnovne arhitekture na kraju 19. st. joj je dodan zvonik prema izrazito lokalnome običaju. Tako je izražajnije istaknuta u prostoru, inače vrlo uređenom s kamenom ogradom i popločenim dvorištem. Budući da ima središnji položaj u odnosu na oba naselja sada je u funkciji župne središnjice.

Crkva sv. Kuzme i Damjana zahvaljujući starom titularu, središnjem položaju u davno nastavanoj dolini kao i ranim povijesnim spominjanjima smatra se jednom od starijih na tlu općine Trpanj. Današnji joj je oblik križnoga tlocrta s kupolom u sredini izveden na kraju 18. stoljeća pa je jedna od rijetkih spomeničkog značaja na ovom dijelu Pelješca. Iako je i ona proširivana potkraj 19. st. u osnovi je vrijedna po tipu i složenijoj razradi arhitekture i prostora u škrtom izričaju rustičnog baroka. Veličina joj ishodi iz činjenice da je dugo vremena bila matična za šire područje.

Crkva sv. Margarete pri samoj obali uz luku Dube Trpanjske jedina u području još pokazuje oblike aksnosrednjovjekovnog svojeg nastanka. Tipski se vezuje uz iskustva rustične gotrike 14 / 15. st. koje odaju i neki ulomci arhitektonske plastike. Četvrtasta tlocrta s plitkom apsidom svakako je spomeničke vrijednosti.

Stambene građevine

Bota, stranj Gundulića – Trpanj
Ostaci ljetnikovca Gundulić . Trpanj
Magazin Gučetić – Gornja Vručica
Ostaci ljetnikovca Bunić – Donja Vručica
Ljetnikovac Dobrosravić – Duba Pelješka
Stranj – Duba Pelješka
Stambeni niz – Duba Pelješka

Građevine javne namjene

Zgrada Kapelanije – kuća Gundulić – Trpanj

Spomenik:

Spomenik žrtvama NOB-a u parku naselja Trpanj

Groblje:

Groblje sv. Roka - Trpanj
Groblje sv. Križa - Trpanj
Groblje sv. Jurja – Gornja Vručica
Groblje sv. Kuzme I Damjana – Donja Vručica
Groblje sv. Margarite – Duba Pelješka

Element prostorne plastike:

Križ u Trpnju uz cestu D-415

1.1.4.6.4. Arheološko nasljeđe

Iako na čitavome prostoru općine Trpanj nisu vršena arheološka iskopavanja, pa ni sustavna arheološka istraživanja, moguće je na temelju samog obilaska terena za potrebe prostornog plana ipak ocrtati sliku stanja. Naravno, ona ima primarno značenje i nije konačna, te se kod svih budućih zahvata u prostoru može očekivati dopuna spoznaja, a po tome određivati dalja njihova izvršenja. Arheološko pak nasljeđe se predočuje po razdobljima.

- a) Prapovijesno doba zasvjedočeno je zasad samo ilirskim gomilama u zoni Vručice Donje, najvjerojatnije grobnima na predijelu Gomilice i Muškatiću i oko župne crkve sv. Kuzme i Damjana, a strateško-stražarskima na Miloševici i Belečici. Najvažnijom se ipak čini ona naseobinskog tipa na Gradcu (kota 320) kao tipična tvorevina gradinske kulture. Možda se srodna ali manja gradina nalazila i na položaju crkve Sv. Roka poviše Trpnja, a svakako je Gradina na izdvojenom brežuljku nad lukom imala svoju prehistorijsku fazu života.
- b) Prvo povijesno doba očituje se s tragovima svojstvenima antičko-rimskoj kulturi na više položaja duž same obale Neretvanskog zaljeva. Riječ je o skromnim naznakama naselske arhitekture na položaju zvanom Dionica, zapadno od luke Duba Donja, te srodnima u Mircima, istočno od Trpnja. Najvjerojatnije su to ostaci *villa rustica*, tj. sklopova stambeno-gospodarskog tipa a rustikalne naravi i treba ih shvatiti u lancu s brojnim sličnog smještaja na Pelješcu. Veći broj podataka pružila je naseobina Rimljana u istočnome kraju trpanjskog Žala, gdje su na položajima Bare osim temelja negdašnjih građevina (najviše na površini ispod zgrade današnje ljekarne) ili krhotina krovnoga crijepa nađeni i grobni natpisi. Poradi vrlo pogodnih uvjeta : plodna zaravan u blizini mora sa prirodnim zaklonom, može se držati da tu bijaše najveća naseobina, zapravo zametak onih kasnijih drugačije potvrđenih. Obranu je pak predijela Trpnja otprije osiguravala utvrda na Gradini, a arheološki njezini pokazatelji vrlo su i danas izraziti. radi se o visokim zidinama koje zatvaraju više prostorija prilične veličine, prateći prirodne oblike brijega. Po tehnikama zidanja može se smatrati da pripadaju uglavnom kasnoj antici, tj. vremenu poslije 4. stoljeća kad je čitava Dalmacija stvarno bila izložena političkim nemirima, vojnim preokretima itd. te su takve utvrde nicala na mnogim mjestima. Ova je pak među jačima na južnom Jadranu, a s obzirom na izloženi položaj, nakon istraživanja trebalo bi uputiti cjelovitije njezino uređenje.
- c) Sloj srednjovjekovnih spomenika se ograničava na podatke o ruševini crkve Sv. Petra *ad ripas maris*, koja je nasilno uklonjena 1920-ih god. pri uređenju parka Vatrogasnog doma. Spominjana u zapisima od 16. st. uz pučku bratovštinu, davno bijaše zapuštena a prema nekim crtežima drži se da je potjecala iz predromaničkoga doba jer sadrži elemente tog stila.

1.1.4.6.5. Područja kultiviranog krajobraza i prostornih sklopova.

- a) Trpanjsko polje
- b) Prostorni sklop sv. Roka s grobljem - Trpanj
- c) Prostorni sklop sv. Jurja s grobljem – Gornja Vručica
- d) Prostorni sklop sv. Paška I zaselka Kračinići – G. Vručica
- e) Prostorni sklop Blažene Gospe od Milosrđa – G. Vručica
- f) Prostorni sklop sv. Kuzme i Damjana s grobljem – D. Vručica

Sva nepokretna kulturna dobra valorizirana su i s kategorijom zaštite prikazana su u Tablici 30.

1.1.4.7. Temeljne ekološke svojstvenosti prostora

Radi svoje veličine i radi činjenice da je prostor Općine naseljen sa samo 18,8 stanovnika po km², čini prostor razmjerno malo ugroženim, ali činjenica

- da je većina stanovništva koncentrirana na u zoni naselja Trpanj (75,8%), uz
- brojno sekundarno stanovanje i
- privatne turističke usluge

čini dijelove Općine osobito ugroženim. Ugrožena je

- obala mora potencijalnom daljnjom neplanskom izgradnjom,
- unutrašnjost Općine također mogućom nekontroliranom izgradnjom, a i
- more i kopno mogućim potencijalnim zagađivanjima.

Zbog prirodne i kulturne baštine te razmjerno velikih površina pod budućom zaštitom krajolika, bit će potrebno neprekidno i sustavno provoditi mjere za poboljšanje i unapređivanje prirodnoga, kultiviranoga i kulturnog krajolika. Isto tako i mjere za sprječavanje nepovoljnog utjecaja na okoliš:

Mjere za poboljšanje okoliša

Za provođenje ovih mjera treba:

- Izgraditi sustav kanalizacije s uređajima za pročišćavanje, osobito u radnim zonama i na svim mjestima gdje se javljaju veći onečišćivači što će biti uglavnom turistički kapaciteti;
- Redovito treba čistiti naselja i obalu (plaže) od krutog i krupnog otpada i sprječavati divlja odlagališta otpadaka po poljodjelskim i šumskim površinama;
- Smanjiti uporabu agrotehničkih sredstava koja onečišćuju tlo (pesticide, umjetno gnojivo i sl.).

Mjere za očuvanje okoliša

U sklopu ovih mjera podrazumijeva se da treba:

- Na djelotvorni način štiti kulturne, prirodne i krajobrazne vrijednosti.
- Čuvati prirodna bogatstva i prirodne izvore (šume, poljoprivredne površine i dr.).
- Uključiti lokalne vlasti u aktivno čuvanje okoliša te zaštitu zaštićenih građevina i područja kroz novčanu potporu i općinske odluke.

Mjere za unapređenje okoliša

Ove mjere podrazumijevaju:

- Stvaranje javnoga mnijenja u korist zaštite krajolika, zaštite kulturne i prirodne baštine, smanjenje onečišćenja te gradnju stambenih zgrada na zasadama tradicijskoga graditeljstva;
- U svaki urbanistički i arhitektonski projekt ili studiju, bilo koje vrste, ugraditi elemente zaštite okoliša i krajobraznoga oblikovanja.

Na građevinskom području ne smiju se graditi građevine koje bi svojim postojanjem ili upotrebom neposredno ili potencijalno ugrožavale život, zdravlje i rad ljudi u naselju, ili vrijednost okoliša, niti se smije zemljište uređivati, ili koristiti na način, koji bi izazvao takve posljedice.

Važno je navesti slijedeće:

- Planom je određeno da će konačna lokacija za odlaganje krutog otpadnog materijala biti određena Prostornim planom Županije.
- Ako se na dijelu građevnog područja izgradi javna kanalizaciona mreža i ako postoje za to tehnički uvjeti, postojeće stambene i ostale građevine se moraju priključiti na nju.
- Ako na dijelu građevnog područja na kojem će se graditi građevina postoji javna kanalizaciona mreža, stambene i druge građevine se moraju priključiti na nju.
- Otpadne vode iz domaćinstva bez kanalizacije moraju se prije ispuštanja u okoliš pročišćavati metodom autopurifikacije u septičnim jamama.
- Otpadne vode iz gospodarskih zgrada u domaćinstvu s izvorom zagađenja i gospodarskih postrojenja moraju se prije upuštanja u recipijent pročistiti do stupnja na kojem se nalazi recipijent, odnosno, do stupnja i na način predviđen posebnom odlukom Općinskog vijeća.

1.1.4.8. Svojtvenosti prometne i komunalne infrastrukture

1.1.4.8.1. *Promet*

Današnje stanje prometne povezanosti prostora Općine, kako sa širim prostorom, županijskim središtem Dubrovnikom i državnim središtem Zagrebom, tako i u okviru samog poluotoka Pelješca i same Općine uopće ne zadovoljava. Promet je najvažniji ograničavajući čimbenik razvoja ovoga kraja, ne samo Općine već i cijele županije Dubrovačko-neretvanske.

Cestovne veze

Za cjelokupni gospodarski razvoj kraja najbitnije su cestovne veze.

Državna cesta D-415 (D-414-trajektno pristanište u Trpnju) preko Pelješke ceste D-414 glavna je cestovna komunikacija kojom se Općina veže s Jadranskom magistralom, odnosno državnom cestom D-8. Isto je moguće trajektnom vezom od Trpnja do Ploča. Trajektnom vezom u Orebiću moguća je veza s Korčulom.

Županijskih cesta - nema.

Lokalna cesta L-69002 (D-415-Gornja Vručica-Donja Vručica-Duba) povezuje naselje Trpanj, a i državnu cestu D-415 s naseljima Gornja i Donja Vručica te Duba.

Nerazvrstana cesta D-415-lokalitet Mirce-uvala Praprastno-Crkvice (Općina Orebić)-Osobjava (Općina Janjina)-D-414.

Pomorske veze

Luka županijskog značaja je

- luka Trpanj iz koje vozi trajekt do luke Ploče.

Luka lokalnog značaja je:

- luka Duba
- luka Trpanj

U luci Trpanj dužina operativne obale iznosi 196 metara a moguć je gaz od 1,2 - 2,7 metara. U luci Duba moguć je privez samo manjih brodova.

U okviru naselja Trpanj postoji veći broj muliča i privezišta za barke domicilnog stanovništva, čiju buduću izgradnju treba regulirati

Zračni promet

Zračnim prijevozom stanovništvo se malo koristi jer su zračne luke u Dubrovniku i Splitu toliko vremenski udaljene od Općine da njihovo korištenje ima smisla samo za udaljenije destinacije.

U slučaju nužnosti hitnih zdravstvenih potreba koristi se helikopter HRZ-a na heliodromima izvan Općine.

1.1.4.8.2. *Pošta i telekomunikacije*

Pošta

Poštanski ured u Trpnju, prilagođen je suvremenom poslovanju i pružanju poštanskih usluga. Ugrađene telefonske kabine opremljene su brojačima impulsa, a cjelokupno poslovanje je kompjuterizirano. Važno je napomenuti da je poštanski ured Trpanj ujedno i dostavna pošta.

Mjesna telekomunikacijska mreža

Mjesna telekomunikacijska mreža povezuje Trpanj, Gornju i Donju Vručicu te Dubu. Mreža je u cijelosti podzemna osim manjeg dijela samonosivih zračnih trasa koje povezuju udaljene grupe tk korisnika. Ukupno je ugrađeno 6,14 kilometara kabela od čega se 5,14 kilometara odnosi na podzemne, a 1 kilometar na zračne samonosive kabele. Ugrađeni podzemni kabeli su raznih tipova tj. TK 10 (kabel sa zračno-papirnom izolacijom), TK 59 (kabel s izolacijom od pjenastog poliesteru), TK 53 (kabel s pvc izolacijom) Samonosivi zračni kabeli su tipa TK 33u sa pvc izolacijom.

Ukupni instalirani kapacitet mreže je 700 pari od čega 600 pari pokriva naselje Trpanj a 100 pari Gornju i Donju vručicu te Dubu. Kabelski izvodi u mreži su većinom stupni sa zračnim pojedinačnim priključcima, a manjim dijelom su izvodi na kućama odnosno podzemni.

Automatska telefonska centrala

ATC Trpanj smještena je u vlastitom prostoru površine 42,7 m² koji je preuređen za tu svrhu 1969. godine. Ugrađeni ATC je UPS (udaljeni pretplatnički stupanj) AXE != Mokošica. Instalirani kapacitet iznosi 384 izravna telefonska broja s mogućnošću proširenja do preko 2000 brojeva u krajnjem kapacitetu.

Spojni put

Spojna veza ostvarena je po simetričnom kabelu TF 10, po kojemu radi 2x2Mbit/s uređaj. Spojni put ostvaren je pomoću tri regeneratorska uređaja na relaciji Trpanj – Kuna, te dalje drugim spojnim vezama (RR-sustav, svjetlovod) priključena je na AXE 10 Mokošica.

1.1.4.8.3. Elektroenergetika

Poluotok Pelješac i Općina Trpanj na njegovom zapadnom dijelu uključeni su u državnu elektroenergetsku mrežu preko otočnog dalekovoda DV 110 kV HE "Zakučac" - TS "Dugi Rat" - TS "Nerežišće" - TS "Starigrad" - TS "Blato" - TS "Ston". Općina se električnom energijom napaja iz TS «Pijavičino» zračnim kabelom 10 kV. Vod iz pravca naselja Oskorušno ide do trafostanice TS «Vrućica Gornja» 10(20)/0,4 odakle se račva i

- jedan krak ide do naselja Trpanj, a
- drugi do naselja Donja Vrućica i Duba.

Naselje Donja Vrućica snabdijeva se iz trafostanice TS «Vrućica Donja» 20/10/0,4, s naselje Duba iz trafostanice TS «Duba Trpanjska» 20/10/0,4. Naselje Trpanj snabdijeva se električnom energijom preko pet trafostanica Ts «Trpanj 1», «Trpanj 2», «Faraon», «Ville», «Luka».

TABLICA 1-28: POPIS TRAFOSTANICA – postojeće stanje

R.broj	Naziv TS i broj	Tip	Pins	P max
1	«Gornja Vrućica»	«Tornjić»	100	400
2	«Donja Vrućica»	«Tornjić»	30	400
3	«Duba»	«Tornjić»	50	400
4	«Trpanj 1 - Selo»	«Tornjić»	400	400
5	«Trpanj 2 - Žalo»	«Tornjić»	400	400
6	«Faraon» (hotel)	Limena	250	400
7	«Ville»	Tipaska (Vtb 620)	250	630
8	«Luka»	Tipaska ("EJ)	250	250

TABLICA 1-29: POPIS VODOVA – postojeće stanje

R.broj	Naziv voda (dionica)	Tip voda	Presjek mm ²	Dužina km	Kontaktna točka u Općini
1	Oskorušno - TS «Gornja Vrućica»	Z AlČe	35	3,230	-
2	TS «Gornja Vrućica» – TS «Donja Vrućica»	Z AlČe	25	1,320	-
3	TS «Donja Vrućica» – «Duba»	Z AlČe	25	4,820	-
4	TS «Gornja Vrućica» – TS «Trpanj 1-Selo»	Z AlČe	35	2,370	-
5	TS «Trpanj 1-Selo» - TS «Trpanj 2 – Žalo»	Z AlČe	35	0,500	-
6	TS «Trpanj 2 – Žalo» - TS «Faraon»	K IPO 13 (10)	3x25	0,470	-
7	TS «Faraon» - TS «Vile»	K PP 41 (10)	3x50	0,650	-
8	TS «Trpanj 1 – Selo» - TS «Luka»	K PP 41 (10)	3x25	0,670	-

Napomena: Z – zračni vod na drvenim impregniranim stupovima
K – kabelski vod s tipom kabela i nazivnim naponom u zagredi za konačni pogon.

1.1.4.8.4. Vodnogospodarski sustav

Vodoopskrba

U Općini samo naselje Trpanj ima izgrađenu vodoopskrbnu mrežu i opskrbu vodom. Ostala naselja Općine Gornja i Donja Vručica te Duba snabdijevaju se iz gustirni i bunara.

Vodovod u naselju Trpanj izgrađen je pedesetih godina kaptiranjem vlastitog izvora oskudnog kapaciteta «Orah», tako da se u kritičnom sušnom razdoblju kada izvorište presušuje, voda dopremala vodonoscima. Kvalitetnija vodoopskrba ostvarila se tek izgradnjom regionalnog vodovoda NPKL i priključenjem naselja Trpanj na regionalni vodovod iz pravca Općine Orebić, odnosno vodospreme «Potomje» s crpnom stanicom «Dingač». Zbog više cijene vode sustava NPKL Općina kad god to može koristi vlastito izvorište vode.

Dakle, vodoopskrbni sustav Općine, odnosno naselja Trpanj temelji se na

- cjevovodu Ø 250 mm položenom duž državne ceste D-415 u dolini Prosik iz pravca Općine Orebić (Oskorušno)
- vodospremi «NPKL» kapaciteta 500 m³ smještenoj u dolini Prosik uz cestu D-415
- izvorištu «Orah» smještenom također u dolini Prosik
- vodospremi «Orah» kapaciteta 100 m³ smještenoj u zoni izvorišta i pored ceste D-415
- vodoopskrbnom razvodu u naselju Trpanj sa dva cjevovoda u dovodu od Ø 140 mm i Ø 200 mm
- mjesnom razvodu u naselju Gornja Vručica.

Prikaz je dan na grafičkom listu br: 2e «Vodoopskrba»

Odvodnja otpadnih voda i oborinska kanalizacija

Naselje Trpanj nema riješenu odvodnju otpadnih voda niti odvodnju oborinskih voda u obliku javne kanalizacije, tj. današnje stanje može se svesti na svega nekoliko malih lokalnih podsustava, vezanih uz hotelsko-turističke objekte, s konačnom dispozicijom u obliku kratkih ispusta u more, - i to direktno ili posredstvom palijativnih uređaja, koji su praktički izvan pogona (primjerice Putox kod hotela). Odvodnja otpadnih voda preostalog dijela naselja obavlja se putem septičkih ili crnih jama s dispozicijom tekuće faze u podzemlje ili s direktnim odvođenjem u priobalno more.

U vezi s takvim stanjem dolazi tijekom sezone do nepoželjnih i neodrživih prilika u priobalnom moru, koje ne odgovaraju ni osnovnim humanim normama i koje s naslova zakonskih odrednica vezanih uz kakvoću obalnog mora zahtijevaju neodgodivu sanaciju. Prema tome, a uzimajući u obzir turizam kao primarnu granu gospodarske djelatnosti, a također i zahtjeve o kakvoći okoliša, rješavanje kanalizacije predstavlja se imperativom.

Razvitak turizma te ekološki uvjeti u Neretvanskom zaljevu i neposredno gravitirajućem Malom moru zahtijevaju ubrzanu izgradnju objekata koji će doprinijeti poboljšanju i očuvanju čovjekova okoliša, a time i poboljšanju standarda življenja. Zaključno, rješenje kanalizacije te pripadno pročišćavanje i dispozicija otpadnih voda trebaju biti takvi da se garantira zaštita neposrednog okoliša na kopnu i da se dispozicijom u podmorje ne utječe na promjenu kakvoće priobalnog mora iznad dopuštenih veličina.

Sve unaprijed izloženo odnosi se na tzv. kućanske otpadne vode, a u koje se uključuju i hoteli, odnosno turistička djelatnost. Međutim, ako se promatra cjelokupna kanalizacijska odvodnja, a koja uključuje i oborinske vode, u tom se slučaju problem proširuje, tj. zadatak se svodi i na zaštitu od oborinskih voda, tj. na njihovo svrsishodno odvođenje u pripadni prijamnik - priobalno more.

Budući je zaljev izrazito zatvoren, odnosno s vrlo malom izmjenom morske vode, potreba za njegovom zaštitom uvjetovana je rješavanjem problema odvodnje otpadnih voda.

Vodno gospodarstvo

Bujice

U Općini Trpanj nema značajnijih stalnih vodotoka, osim manjih bujućih tokova. Ovi bujićni tokovi mogu stvarati jača eroziona žarišta i tako ugrožavati okolna područja. Zbog ispiranja tla za vrijeme velikih kiša, bujice donose u najdonje dijelove velike količine nanosa. Uslijed toga se često podiže dno korita bujice.

Tri su bujična toka: „Duba“, „Divna“ i „Prosik“. Na bujici „Prosik“ rađeni su protuerozijski radovi. U donjem toku bujice izgrađena je kineta, a u gornjem toku izgrađeno je nekoliko retencijskih pregrada za pošumljavanje slijeva. Bujica „Prosik“ prolazi kroz dio izgrađenog građevinskog područja naselja Luka.

Druga značajnija bujica slijeva se u uvalu Divna. Za ovu će bujicu biti potrebno zatražiti posebne uvjete nadležnog vodnogospodarskog odjela Hrvatskih voda prilikom daljnjeg planiranja ovim Planom planirane turističke zone u uvali Divna. Područjem naselja Duba prolazi također bujični tok „Duba“.

Voda iz navedenih bujičnih tokova ne koristi se niti kao pitka, niti kao tehnološka voda.

Izvorišta

Izvorište „Orah“ koristi se za dobivanje dodatno potrebnih količina pitke vode u sustavu javne vodoopskrbe Općine Trpanj. Za ovo izvorište određene su zone sanitarne zaštite na kartografskom prikazu br: 2e: *Infrastrukturni sustavi – vodnogospodarski sustav – odvodnja otpadnih voda.*

1.1.4.8.5. Postupanje s otpadom

U Općini kruti komunalni otpad danas se deponira na neuređenom deponiju u zoni Luka.

1.1.4.9. Mogućnosti i ograničenja prostornog razvoja i uređenja

Trpanj je danas malo lokalno središte, a iz prethodnog analitičkog postupka zaključuje se da postoje mnogi ograničavajući čimbenici daljnjeg potencijalnog razvoja, ali i da postoje neke komparativne prednosti za gospodarske aktivnosti kojima raspolaže Općina, a koje u danom trenutku mogu, uz odgovarajuću pripremu bitno utjecati na povoljan opći razvitak Općine. Svrha je ovog prostornog plana uređenja Općine da osigura **planske prostorne elemente** za potencijalan razvoj.

Bitan ograničavajući čimbenik, kako Općine, tako i cijele, osobito, jugoistočne Dalmatinske makroregije s arhipelagom, jest neodgovarajuća prometna povezanost s glavnim gospodarskim i društvenim središtima države, a osobito Zagrebom. Iz ove činjenice proizlaze svi ostali problemi koji se javljaju na stupnju razvoja na kojem je danas Općina. Promet je glavni ograničavajući čimbenik gospodarskog razvoja, pa i turističkog. Dijelom je, na izvjestan način (srećom-ako se bude znala iskoristiti), utjecao i na slabiju eksploitiranost prostora, čime su mnoga područja ostala sačuvana za jedan drugačiji način ponašanja i jedan drugačiji planerski pristup. Takav geoprometni položaj poluotoka Pelješca, a time i Općine utjecao je da, odlukama Vlade Republike Hrvatske o razvoju naših otoka, bude i Pelješac uključen u ovaj program.

Područje Općine prostor je vrijednih, ali još neiskorištenih potencijala, koje treba postepeno razvijati pazeći na kriterije zaštite okoliša i prirodnih resursa što do sada nije bio slučaj, a najbolji su primjeri izgradnja dijela naselja Trpanj.

Nadalje, mora se imati u vidu i rjeđa naseljenost, razvijenost mreže infrastrukture i potreba njenog racionalnog razvoja i korištenja, kao i dogradnja i zaokruživanje društvene infrastrukture. Postupnost je moguća, budući je zbog razmjerne izoliranosti ovoga prostora on još uvijek ograničenog ili uvjetovanog investicijskog interesa.

Iako prirodni potencijal Općine karakterizira razmjerno oskudan potencijal sirovinskih resursa, veliko bogatstvo prirodnih uvjeta, klima, more, obala, reljef, vegetacija zajedno s naslijeđenim materijalnim i kulturnim svojstvenostima, pruža pogodan temelj za daljnji razvoj Općine, posebno određenih vrsta djelatnosti. Svaki od navedenih čimbenika različito djeluje na pojedine vrste djelatnosti i njihove mogućnosti razvoja, iako neki od njih kumulativno utječu na više djelatnosti i simultano potiču njihov razvoj.

1.1.4.9.1. Mogućnosti i ograničenja u odnosu na gospodarski razvoj

Na temelju analize trenutnog gospodarskog stanja u Općini te dosad stvorenih preduvjeta za daljnji gospodarski razvoj mogu se razložiti slijedeće mogućnosti, ciljevi i ograničenja gospodarskog razvoja od interesa za cjelokupni održivi razvitak Općine i poboljšani društveni standard.

Razvojne mogućnosti i prednosti

Klima i temperature u svim godišnjim dobima omogućuju duže vegetacijsko razdoblje i brže sazrijevanje određenih poljoprivrednih kultura, a to daje i privlačnost ovakvih područja za potencijalne turiste. Može se zaključiti da sami geografski uvjeti daju jednu mogućnost u određivanju i koncipiranju budućeg razvoja.

Razvedenost obale i cjelokupni krajobraz pored povoljne klime također tvori uvjete koji potencijalno mogu privući turiste. Relativna čistoća okoliša, koja još uvijek nije ugrožena velikim onečišćenjem i zagađenjem mora također stvara značajnu prednost osobito u turističkom razvoju, dok s druge strane obradive poljoprivredne površine polja, gdje bi se trebale koristiti značajno manje količine umjetnog gnojiva i kemijskih sredstava za zaštitu, osobito pogoduju razvoju ekološke poljoprivrede i proizvodnje zdrave hrane.

Jedna od prednosti ovakve destinacije jest moguće idealno usuglašavanje zahtjeva za ekonomskim i ekološkim održivim razvojem u turizmu i poljoprivredi kao osnovnim gospodarskim i komplementarnim djelatnostima s naglaskom na isplativi turizam s marketinški traženim sadržajima podređen bogatijim gostima u odnosu na masovni turizam nekontroliranih razmjera. Prednost dosadašnje, a i buduće poljoprivredne proizvodnje proizlazi iz njezine strukture, prvenstveno orijentirane na uzgoju vinove loze, potom na uzgoju maslina s dokazanim i kvalitetnim proizvodom maslinovim uljem, agruma i određenih povrtlarskih kultura zasad uglavnom proizvođenih za osobne potrebe.

Naprijed navedene prednosti i raspoloživi ostali prirodni resursi u svakom slučaju predodređuju i stvaraju mogućnosti za budući gospodarski razvoj prvenstveno orijentiran na:

- razvoju turizma u priobalju, a osobito obiteljskih pansiona;
- razvoju poljoprivrede u unutrašnjosti na plodnim poljima Gornje i donje Vrućice;
- razvoju određenih uslužnih djelatnosti s naglaskom na visoko učešće ljudskih potencijala izraženo kroz stručnu naobrazbu;
- razvoju malog poduzetništva i obiteljskog gospodarstva u obrtničkim zanimanjima u ovisnosti o raspoloživim sirovinama i interesima napućenog stanovništva.

Ograničenja gospodarskog razvoja

Pored istaknutih prednosti i mogućnosti gospodarskog razvoja temeljnih prvenstveno na izraženim prednostima postoje važni nezaobilazni ograničavajući činitelji za ubrzani i mogući gospodarski razvoj.

- Nedovoljno izgrađena cestovna infrastruktura i prometna povezanost s kopnom i većim centrima, bolje rečeno, prometna izoliranost u sadašnjem se trenutku osobito nepovoljno odražava na uvjete nabavke sirovina, opterećenih prijevozom što generira skuplje uvjete života, a time povratno, zasad, nepovoljno utječe na razvitak turizma, poljoprivrede i ostalih gospodarskih grana koje u ovom trenutku egzistiraju na području Općine.
- Jedan od ograničavajućih činitelja za razvoj poljoprivrede, pored već iznesenih prednosti u svakom slučaju je i propusnost tla gdje unatoč određenim količinama padalina, uslijed nepostojanja stalnog dotoka vode u određenim najznačajnijim godišnjim periodima osjeti se nedostatak vode.
- Još uvijek neriješeno zbrinjavanje otpadnih voda u svakom slučaju je važan ograničavajući čimbenik gospodarskog razvoja osobito u razvoju turizma.
- Zasad još uvijek nepostojanje kvalitetnog rješenja zbrinjavanja krutog otpada, ukoliko se ne riješi na kvalitetan način i jedinstveno za cijelo područje, može predstavljati ograničenje u budućem razvoju.

Zaključno. Imajući u vidu postojeću (ne)razvijenost gospodarstva i svojstvenosti prirodnih potencijala za razvoj, može se ustvrditi da postoje određene mogućnosti gospodarskog razvoja koje upućuju na razvijanje turizma, uz podizanje njegove kvalitete i strukture, servisa i konačno poljodjelstva, koje bi trebalo razvijati ne samo na kulturi vinove loze.

Mogućnost zadovoljavanja potreba pitkom vodom iz vodovodnog sustava NPKL treba do kraja iskoristiti potpunom izgradnjom kvalitetnog sustava vodoopskrbe za cijelu Općinu, a ne samo naselje Trpanj. Izgradnja kanalizacionog sustava treba riješiti problem zaštite na kopnu i na moru. U pogledu elektroopskrbe, neophodno je oblikovanje «prstena» kako bi se osigurala sigurnija i kvalitetnija opskrba električnom energijom naselja Trpanj u kojemu živi velika većina stanovništva.

Veliki problem Općine jest i činjenica da u ljetnim mjesecima u Općini (**povremeno**) boravi **veliki broj ljudi** koji prostor Općine koristi za odmor i rekreaciju, pa time dodatno opterećuje kapacitete općinske infrastrukture u trenucima kada je ona i onako opterećena redovitim gospodarskim aktivnostima same Općine.

1.1.4.9.2. *Mogućnosti i ograničenja u odnosu na demografski razvoj*

I u zadnjem desetgodišnjem periodu (1991/2001. godina) nastavlja se demografsko nazadovanje Općine. Obzirom da se može pretpostaviti da će se uvjeti života poboljšati, može se u tome slučaju očekivati zaustavljanje negativnih trendova demografskog kretanja i eventualno njihovo početno kretanje u pozitivnom smislu.

U skladu s rečenim bilo bi dobro, a može se u tome slučaju i očekivati, poboljšanje strukture demografskih svojstvenosti populacije. Važno bi bilo da se poboljša vitalni dio, radno sposobni dio, populacije obzirom da je populacija Općine izrazito stara, iako će se proces starenja populacije nastaviti što je općenito trend u svijetu, pa i kod nas. Važno bi također bilo da se poboljša struktura stanovništva prema aktivnostima.

Zaključno. Sve govori o stanovništvu kao ograničavajućem čimbeniku razvoja te potrebi stimuliranja i poboljšanja njegove strukture. U domeni demografskog razvoja samo vitalna, radno sposobna i izobražena populacije može potaknuti ozbiljan razvoj, koji rješenja Plana moraju prostorno omogućiti.

1.1.4.9.3. *Mogućnosti i ograničenja u odnosu na prostorno-krajobrazne i prirodne vrijednosti*

Doživljaj krajolika Općine složen je od nekoliko čimbenika koji u zajedničkom djelovanju ostavljaju na promatrača nezaboravne utiske.

- S jedne strane to je more i morska obala.
- S druge strane to je impresivan reljef brdovitog karaktera, što vrijedi osobito za zapadni dio Općine.
- U poljima Gornje i Donje Vručice to su bogate i prostrane površine vinograda.

Sve nabrojeno prepoznatljive su prirodne i krajobrazne vrijednosti koje čine ovaj kraj osobitim u odnosu na ostala područja. Posebnost je izražena u izmjenama prirodnih i kultiviranih segmenata krajobraza, njihovom stapanju u jednu cjelovitu sliku, naglašavajući identitet prostora.

Zaključno. Stoga u prostornom razvoju Općine treba uzeti u obzir ove vrijednosti i ugraditi ih u rješenje. Treba očuvati postojeće šumske komplekse i šumska staništa iako su to velikom površinom makija i poneki gari. Nekadašnja, danas zapuštena područja tradicionalne ruralne poljoprivrede unutar suhozidova postupno treba obnavljati. Današnja plodna polja i vinograde treba očuvati u svojoj namjeni, očuvati od izgradnje. Izuzeti od prostornog razvoja područje vrijednih krajobraza.

1.1.4.9.4. *Mogućnosti i ograničenja u odnosu na kulturno-povijesne cjeline i građevine*

Termini "ograničenja" i "mogućnosti" zorno oslikavaju odnos današnjeg društva spram baštine i njene zaštite (ispada da je kočnica razvoju!!!). Tome nas zaključku vodi i nedovoljna aktivna briga za spomenike kulturne baštine od kojih mnogi još nisu sustavno ni obrađeni na način neophodan za provedbu mjera zakonske zaštite. Ona bi se pak trebala voditi sa trijeznom *zoniranjem* područja mogućeg budućeg rasta i razvoja naselja.

Izuzetno bi bilo važno sačuvati i elemente *kulturnog krajobraza*. To se odnosi na većinu gabarita povijesnih naselja potpuno sraslih sa reljefom krajobraza. A u tu svrhu osim ostavljanja slobodnih prostornih zona s mediteranskim raslinjem na njihovim rubovima, nužan je nadzor nad unutrašnjom gustoćom izgradnje. Ona ne bi smjela nadići svoje povijesne razmjere (Trpanj) kako bi se održao izvorni sustav osobina i osobitosti *kulturnog krajobraznog* nasljeđa Općine.

Obzirom na svojstvenosti prostora u Općini, posebno u prostorima gdje već postoji izgradnja, može se općenito kazati da postoje mogućnosti razvoja u okvirima predviđenog rasta. To osobito vrijedi zbog činjenice da je postojeća izgrađenost razmjerno rijetka (ali i prostrana) i da se stambena izgradnja u velikom dijelu Općine može odvijati popunjavanjem postojećih naselja, odnosno postojećih građevinskih područja.